

ŠIAULIŲ (ALKIŠKIŲ) EVANGELIKŲ LIUTERONŲ PARAPIJA IR ARCHYVAS

ERNESTAS VASILIAUSKAS

Šiaulių apskr. evangelikų liuteronų parapija (*das Kirchspiel Schawli, Schaulen; die Schaulenschen Evangelisch-Lutherischen Gemeinde*) buvo įsteigta XIX a. pradžioje, o 1832–1919 m. buvo pavaldi Kuršo konsistorijos Vilniaus apygardai (diecezija, distriktas, vok. *Probstei Wilna, Wilnaschen Diöcese, Wilnaschen Bezirk*). Jos raida atspindi bendrąsias liuteronų bažnyčių plėtros tendencijas XIX–XX a. Lietuvoje. Carinės Rusijos imperijos laikotarpiu (1795–1915), lyginant su Abiejų Tautų Respublika (toliau – ATR), Lietuvoje pasikeitė valstybinės bažnyčios statusas, dabar jos funkcijas atliko Stačiatikių Bažnyčia, o Romos katalikai (toliau – RKB) ir evangelikai liko kitatikių padėtyje. Netgi galima manyti, kad liuteronai turėjo geresnes sąlygas (ilgą laiką caro dvare, centrinėse valdymo struktūrose, kariuomenėje buvo įsitvirtinę liuteronų tikėjimo vokiečių kilmieji) nei gyventojų skaičiumi dominuojantys katalikai – bažnyčių steigimas nebuvo ribojamas, raštvedyboje iki pat 1892 m. vartota vokiečių kalba, nebuvo ribojama kitokia veikla. Šiaulių (Alkiškių) parapijai iki pat 1940 m. daugiausia priklausė latvių ir gerokai mažiau vokiečių, lietuvių tautybės parapijiečiai. Bažnyčia atliko kai kurias švietimo, kultūros centro funkcijas, kartu saugojo vokišką ir latvišką tapatybę.

Rusijos imperijos 1897 m. surašymo duomenimis Kauno gubernijoje po katalikų (1 180 303), antri buvo judėjai (212 666), treči – liuteronai (58 545), atitinkamai Šiaulių apskr.: katalikai – 183 500 (77,1%; iš jų Šiauliuose – 6991/43,3%), judėjai – 34 348 (14,4%; Šiauliuose – 6990/43,3%), liuteronai – 13 648 (5,7%; Šiauliuose – 415/2,6%)¹. Lietuvos 1923 m. surašymo duomenimis (be Vilniaus ir Klaipėdos krašto) liuteronai išliko trečia konfesija (66 578; 3,28%) po katalikų (1 739 393; 85,72%) ir judėjų (155 125; 7,65%)².

¹ Первая Всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г., редактор Николай Тройницкий, т. XVII: Ковенская губерния, Санкт-Петербург: Центральный статистический комитет Министерства внутренних дел, 1904, p. 78–79.

² Lietuvos gyventojai. 1923 m. rugsėjo 17 d. surašymo duomenys, [Lietuvos Respublika, Finansų ministerija, Centralinis statistikos biuras], [1924], p. XL.

Šiaulių apskr. statistika buvo panaši į bendrą valstybės, antai liuteronų buvo 5639 (3,2%, Šiauliuose – 439/2,1%), o judėjų – 8191 (4,6%, Šiauliuose – 5382/25,2%), katalikų – 157 554 (89,2%, Šiauliuose – 15 080/70,5%)³. Kai kuriuose pasienio su Vokietija ar Latvija valsčiuose liuteronų skaičius buvo gerokai didesnis ir prilygo ar lenkė judėjų, kaip antai Joniškio parapijoje 1924 m. registruota: katalikų – 9525 (81,5%), žydų – 959 (8,2%), latvių liuteronų – 927 (7,9%), vokiečių – 72 (0,6%), rusų – 207 (1,8%, tikriausiai sentikių)⁴. Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, evangelikų liuteronų bažnyčia ir bendruomenė nuo sovietinių represijų nukentėjo labiausiai, buvo uždaryta ir nugriauta nemažai bažnyčių, išsklaidyta gana gausi bendruomenė, kai kur ji sumažėjo 20–30 kartų (1937 ir 2011 m. statistika). Toks likimas ištiko ir nagrinėjamą buv. didelę Šiaulių (Alkiškių) parapiją – pokariu buvo uždarytos (paverstos sandėliais ir kt.) ir galiausiai nugriautos Žagarės (1944), Šiaulių (1960) ir Joniškio (1986) bažnyčios, Kuršėnų koplyčia, nepakitusi mūsų dienas pasiekė tik Alkiškių bažnyčia (vienintelė liko neuždaryta), rekonstruoti Mažeikių (sudegė per karą 1944 m.) ir Radviliškio maldos namai.

Šiaurės Lietuvos latviškų evangelikų liuteronų bažnyčių (toliau – ELB) istorija, architektūra, kunigų biografijos tyrinėtojų dėmesio susilaukė jau nuo XIX a., kiek mažiau dėmesio skirta jų meno vertybėms, liturginiams reikmenims, archyvams. Jomis domėjosi ir rašė XIX–XX a. pradžioje dirbę vokiečių tyrėjai (Theodoras Kallmeyeris (1809–1859)⁵, Eduardas Heinrichas Buschas (1811–1900)⁶ ir kt.⁷). Etnografas, kartografas, generolas Aleksan-

³ *Ibid.*, p. 35–36.

⁴ Ernestas Vasiliauskas, Rita Regina Trimonienė, „Joniškio bažnyčios parapijos archyvas“, in: *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis*, Vilnius, 2019, t. 42, p. 354.

⁵ Theodor Kallmeyer, *Die evangelischen Kirchen und Prediger Kurlands*, bearbeitet von Dr. med. G. Otto, hrsg. von der kurl. Gesellschaft für Literatur und Kunst, Riga: A. von Grothuß, 1910, p. 201–203.

⁶ Eduard Busch, *Materialen zur Geschichte und Statistik des Kirchen und Schulwesens der Ev.-Luth. Gemeinden in Russland*, St. Petersburg: Commissionsverlag von C. Haeffel, 1862, p. 442–443; Eduard Busch, *Ergänzungen der Materialien zur Geschichte und Statistik des Kirchen und Schulwesens der Ev.-Luth. Gemeinden in Russland*, t. 1: *Der St. Petersburgische, der Moskausche und der Kurländische Consistorialbezirk*, St. Petersburg: Gustav Haessel, Leipzig: H. Haessel, 1867, p. 710–714.

⁷ *Die Evangelisch-Lutherischen Gemeinden in Rußland: eine historisch-statistische Darstellung*, t. 2: *Der livländische, estländische und kurländische Consistorialbezirk*, St. Petersburg: J. Watsar, 1911, p. 249–252; *Bericht über die Jubiläumsfeier anlässlich des 75jährigen Bestehens der ev.-luth. Kirche zu Schaulen*, Evangelisch-Lutherisches Gemeindeblatt für Litauen, 1924, Nr. 7; perpublikuota: *Bilder aus der Geschichte des evangelischen Deutschtums in Litauen*, Rautenberg: Leer, Ostfriesl., 1964, p. 101–104.

dras Rittichas (1831–1914) sudarė ir paskelbė 1864 m. vakarinės Rusijos imperijos dalies tikybų atlasą (tarp jų ir Kauno gub.)⁸. Paminėtinos ir latvio kraštiečio, parapijiečio, išeivio inžinieriaus Visvaldžio Krūminio (g. 1916)⁹ Alkiškių parapijos istorinė apžvalga ir kunigo Edvardo Kiploko publikacija¹⁰, kurioje glaustai apžvelgiama Lietuvos latvių kilmė, statistika, parapijų istorija. Pastaruoju metu apie Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčios istoriją rašė istorikai Ingė Lukšaitė¹¹, Aldona Prašmantaitė¹², Arthuras Hermanas¹³, kunigas Darius Petkūnas¹⁴, vokiečių ir latvių bendruomenės – Saulius Kaubrys ir Mindaugas Tamošaitis¹⁵, Deimantas Karvelis¹⁶, Vilma Akmenytė-Ruzgienė¹⁷, kunigas Erikas Laiconas¹⁸, parapijos kunigus – Kęstutis

⁸ Александр Риттих, *Атлас народонаселения Западно-Русского края по исповеданиям*, Санкт-Петербург, 1864.

⁹ Visvaldis Krūminš, „Eltišku ev.-lut. latviešu draudze un baznīca“, in: *Ceļa Biedrs: Mēnešraksts kristīgai dzīvei*, Linkolna, NE: Latviešu evaņģēliski-luteriskā baznīca Amerikā, 1980, Nr. 5; perpublicuota: in: <https://www.liuteronai.lt/Istorija-ir-teologija/Kalendoriai-ir-metrasciai/LELB-Siaures-Lietuvos-latviskai-kalbanciu-parapiju-2005-metu-metrastis-ir-2006-metu-kalendorius>, (2021-02-22).

¹⁰ Edvards Kiploks, „Latviešu draudzes Lietuvā“, in: *Latvijas ev.-lut. baznīcas gada grāmata un kalendārs 1983. gadam*, Rīga: Latvijas ev.-lut. baznīcas virsvalde, 1983, p. 97–128.

¹¹ Ingė Lukšaitė, *Reformacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje: XVI a. trečiasis dešimtmetis – XVII a. pirmas dešimtmetis*, Vilnius: Baltos lankos, 1999; Ingė Lukšaitė, „Reformacijos Lietuvoje raida ir evangelikų bažnyčių istorija XVI–XVIII a.“, in: *Lietuvos evangelikų bažnyčios: Istorijos metmenys*, sudarė Arthur Hermann, Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 19–162.

¹² Aldona Prašmantaitė, „Lietuvos evangelikų bažnyčių istorijos bruožai XIX amžiuje“, in: *Lietuvos evangelikų bažnyčios*, p. 163–220.

¹³ Arthur Hermann, *Lietuvių ir vokiečių kaimynystė*, Vilnius: Baltos lankos, 2000; Arthur Hermann, „Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčia 1915–1995 m.“, in: *Lietuvos evangelikų bažnyčios*, p. 221–276.

¹⁴ Darius Petkūnas, *The Repression of the Evangelical Lutheran Church in Lithuania during the Stalinist Era*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2011; Darius Petkūnas, *Lithuanian Lutheran Church during World War Two*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2015.

¹⁵ Saulius Kaubrys, Mindaugas Tamošaitis, *Lietuvos vokiečiai tarp dviejų pasaulinių karų: Metmenys tapatybės istorijai*, Vilnius: Gimtasis žodis, 2013.

¹⁶ Deimantas Karvelis, „Biržų miestas ir miestiečiai XVI a. pabaigoje – XVII a. viduryje“, in: *Žiemgala: Istorijos ir kultūros žurnalas*, Kaunas, 2005, Nr. 1, p. 4–12.

¹⁷ Vilma Akmenytė, „Lietuvos latvių liuteronų bendruomenė 1918–1940 m.“, in: *Žiemgala: Istorijos ir kultūros žurnalas*, Kaunas, 2003, Nr. 1, p. 22–26; Vilma Akmenytė-Ruzgienė, „Lietuvos latviai: 1918–1940 m.: Latviai Lietuvos religinėse bendruomenėse“, in: *Gimtasai kraštas*, Kaunas, 2012, t. 5, p. 62–74.

¹⁸ Erikas Laiconas, „Situacija latviškose Lietuvos evangelikų liuteronų parapijose“, [pranešimas], in: *Bažnyčios dabartis ir ateitis: Lietuvos evangelikų liuteronų ir evangelikų re-*

Pulokas, bažnyčias – architektūros istorikai Valentas Cibulskas¹⁹, Marija Rupeikienė²⁰, šių eilučių autorius²¹, glaustai ELB parapijų archyva, saugoma Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekoje (toliau – LMAVB), pristatė Saulius Žilys²² ir kt. Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčias ir bendruomenes išsamiai pristatė istorikas Tomas Pavilanskas-Kalvanas TV laidų cikle „Kelias“ (LRT-Plus, 2019). Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institute (toliau – KU BRIAI), siekiant deramai išsaugoti ateities kartoms, 2018–2021 m. buvo suskaitmenintas Šiaulių (Alkiškių) parapijos rašytinių dokumentų archyvas (Ernestas Vasiliauskas, 4876 kopijos)²³, o Šiaulių „Aušros“ muziejuje (toliau – ŠAM) 2020–2021 m. – 633 nuotraukos (Ernestas Vasiliauskas, suformuota nauja byla *Alkiškių (buv. Šiaulių) evangelikų liuteronų bažnyčios archyvas (fotografijos)*, jos aprašytos, identifikuotos, katalogizuotos ir sukelta į LIMIS²⁴). Šios publikacijos tikslas – glaustai pristatyti buv. Šiaulių (Alkiškių) evangelikų liuteronų parapijos istoriją, kunigus, Alkiškių bažnyčioje ir kitur likusį XIX–XX a. archyvą (rašytiniai dokumentai ir nuotraukos), jo likimą XX a. antroje pusėje.

Parapijos ir bažnyčios. Kuršo ir Žiemgalos Kunigaikštystės baltvoikiečiai nuo XVII a. vidurio (ypač po 1795 m.) pradėjo pirkti dvarus Šiaurės Lietuvoje. Tokiu būdu jų valdomuose dvaruose (Daunorava, Eglėsiai,

formatų bažnyčių konferencija, Klaipėda, 1998-07-07; rankraštis saugomas Dariaus Petkūno archyve.

¹⁹ Valentas Cibulskas, „Šiaurės Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčios“, in: *Žiemgala: Istorijos ir kultūros žurnalas*, Kaunas, 2004, Nr. 1, p. 22–24.

²⁰ Marija Rupeikienė, „Joniškio krašto sakralinių pastatų architektūra“, in: *Žiemgala: Istorijos ir kultūros žurnalas*, Kaunas, 2010, Nr. 1, p. 12–21.

²¹ Ernestas Vasiliauskas, „Evangelikų liuteronų bažnyčia Šiauliuose“, in: *Architektūros ir urbanistikos tyrimų centras* (toliau – AUTC), in: http://www.autc.lt/lt/architekturos-objektai/1996?fbclid=IwAR2em97s029Svjs1a86vkv0HYhMBRJTAAyHgrFt4oC594MuGcbtFPayTZc#_ftnref7, (2020-11-22); Ernestas Vasiliauskas, „Buvusi evangelikų liuteronų (latvių) bažnyčia Joniškyje“, in: AUTC, in: http://www.autc.lt/lt/architekturos-objektai/1996?fbclid=IwAR2em97s029Svjs1a86vkv0HYhMBRJTAAyHgrFt4oC594MuGcbtFPayTZc#_ftnref7, (2020-11-22).

²² Saulius Žilys, „Bažnyčių metrikų knygos ir parapijiečių sąrašai Lietuvos Mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos rankraščių skyriuje: kilmė ir konfesiniai ypatumai“, in: *Bibliotheca Litwana*, Vilnius, 2012, Nr. 2, p. 144–147.

²³ Skaitmeninės kopijos saugomos Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto (toliau – KU BRIAI) moksliniame archyve.

²⁴ *Alkiškių (buv. Šiaulių) evangelikų liuteronų bažnyčios archyvas (fotografijos)*, in: Šiaulių „Aušros“ muziejus (toliau – ŠAM), f. 20, ap. 3, b. 2, in: <https://www.limis.lt/detali-paieska/rezultatai>, (2020-11-22).

Vismantai ir kt.) jau XVII–XIX a. pirmoje pusėje susikūrė nemažos uždaros evangelikų liuteronų bendruomenės (perkeltų latvių kolonijos katalikų lietuvių kaimų apsuptyje). Taip pat pasienyje XVIII–XIX a. pradžioje fiksuojamos iš Kuršo pabėgusių pavienių valstiečių šeimos (katalikų metrikų knygosose tai asmenys be pavardžių). Gausios bendruomenės (amatininkai, pirkliai, samdiniai) susikūrė ir pasienio miesteliuose (Žagarė). Reikia pastebėti, kad tuo pačiu metu – nuo XVII a. vidurio iki XVIII a. septinto dešimtmečio ATR pradėta laipsniškai siaurinti evangelikų teises, stiprėjo visuomenės daugumos (katalikų) represinė laikysena jų atžvilgiu²⁵. Tad ilgai nemažai jų šeimų per mišrias santuokas, dėl karjeros galimybių ar kitų priežasčių XVIII a. perėjo į katalikybę (kai kurios baronų fon Landsbergių, Grothusų, Goesų atšakos ir kt.). Šiauliuose bendruomenės atsiradimas ir pagausėjimas siejamas su Antano Tyzenhauzo (1733–1785) reformomis Šiaulių ekonomijoje 1765–1780 m., kai steigiant manufaktūras apie 1772 m. buvo atkeldinti audėjai vokiečiai iš Silezijos. Tam įtakos turėjo ir užsienio valstybių valia ATR 1768 m. vasario 24 d. disidentams (evangelikams, stačiatikiams) gražintos politinės teisės: teisė laisvai atlikti apeigas, kurti religiniu požiūriu mišrias šeimas ir kt.²⁶

Konfesinę-tautinę situaciją ir pokyčius po ATR trečiojo padalijimo 1795 m. atskleidžia 1795/1811 m. „sielų“ revizijos (1811 m. neregistruotos moterys). Antai Akmenės RKB parapijos kai kuriuose privačiuose ir valstybiniuose dvaruose, seniūnijose minimi liuteronai: 1) ūkininkai, parobkai liuteroniškais vardais (Vilhelmas, Frydrichas, Ernestas ir kt.) ir pavarde *Lotysz*, rečiau *Prusak* (lenk. *latvis*, *prūsas*), bylojantys apie asmens kilmę ir tautinę priklausomybę – Kuršo latvis ar Prūsijos gyventojas (Alkiškiai ir kt.); 2) kitur nurodyta tautybė vokiečiai (Vegeriai, Klykoliai); 3) minimi atkelti gyventojai iš Kuršo (tarp 1798–1811) ar kitų baltvokiečių dvarų Lietuvoje (pavyzdžiui, Alkiškiuose – *Jan Krumen Lotysz* šeima su 6 sūnumis atkelti iš grafo Medemo Senosios Žagarės arba Ukrių dvaro)²⁷; 4) minima nemažai parobkų be pavardžių, kurie byloja apie jų kilmę iš Kuršo.

Kai kuriuose Akmenės RKB parapijos dvaruose, nagrinėjant 1811 m. „sielų“ revizijas, galima išskirti tam tikras evangelikų liuteronų bendruo-

²⁵ Ingė Lukšaitė, „Reformacijos Lietuvoje raida ir evangelikų bažnyčių istorija XVI–XVIII a.“, p. 127.

²⁶ *Ibid.*, p. 132.

²⁷ *Ревизская сказка приходов: 1811*, in: *Lietuvos valstybės istorijos archyvas* (toliau – LVIA), f. 515, ap. 25, b. 442, l. 266v, 267, 268.

menės ir latvių pavardžių teikimo ypatybes. Visų pirma, grafo Karlo Medemo Eglesių palivarke dvaro žmonės, kaimų ūkininkai ir parobkai turi tik vieną pavardę – *Lotysz*²⁸. Tai rodo radikalią gyventojų kaitą, kai senieji vietos gyventojai buvo pakeisti naujais atvykėliais latviais. Kito Akmenės seniūnijos Vegerių dvaro užsieniuose minimi vokiečių ir latvių tautybės asmenys, kurių dalis 1811 m. perkelta iš Kuršo ar Kivylių dvarų: *Blučikių (Blucyki) – Lotysz, Kening, Miller* (perkeltas 1811 m. iš Kuršo), *Gierych, Dreijer, Szyman* (abu 1811 m. perkelti iš Kivylių), *Kanavoliškių (Konowaliszki) – Lang* (1796 m. perkeltas į Kivylius), *Tilžės (Tylža; čia po vokiečio Wilhelm Falkenflecht* (perkeltas 1811 m. iš Kuršo) įrašytas kitas asmuo savaip išversta tautybe vokiečiais (*Jozef s: Stanislawa Negirdys*)), *Žvirblių (Zvirbuly) – vokiečiais Filitz, Lotysz, Kozłowski, Bakštų (Bakszta)* karčiameje – *Fryszbruder, Sylinowski, Zwilgiewicz* (visi atkelti 1811 m. iš Kuršo) ir kt.²⁹ Tai atspindi kintantį kraštovaizdį – kertamus miškus ir jų vietoje naujai kuriamas gyvenvietės – užsieniečius. Tuo tarpu Marcijono Gruževskio valdyto Dabikinės dvaro Sablauskių, Kanteikių, Baušių kaimuose iš pradžių atskirai surašyti laisvieji, paskui latviai (su pavardėmis ir be jų)³⁰, toliau išvardyti kaimai su priklausomais žmonėmis – baudžiauninkais. Greta Kivylių seniūnijos (valdyto Bazilijaus Lanskio) Klykolių kaimo įkurtame miestelyje gyveno vien laisvieji vokiečių tautybės amatininkai (6 vyrai), 1806–1809 m. atvykę iš Kuršo³¹.

Štai kaip parapijos atsiradimą aprašo kunigas Aleksandras Distonas:

Parapijos ištakos siekia praėjusio amžiaus [XVIII a.] pabaigą, kuriai atsirasti susidarė tokios sąlygos:

1. Kuršo dvarininkai Šiaulių apskrityje įsigijo dvarų, dar baudžiamos laikais savo valdose Lietuvoje (daugiausia Montviliškyje, Eglesiuose, Auksučiuose, Ramučiuose ir iš dalies Senojoje Žagarėje, Ukriuose, Medemrodėje, *Guckioniuose*, Daunoravoje ir Jurdaičiuose) apgyvendino latvius iš Kuršo. Be to, parapijiečių skaičių papildė pabėgę latvių valstiečiai iš Kuršo ir Lifliandijos, kuriuos vietos lenkų dvarininkai vesdami naujas revizijas prirašydavo kitais vardais prie savo dvarų.

2. Sparčiai augantis atvykusių amatininkų skaičius iš Prūsijos ir Kuršo, kurie pasinaudoję tuo, kad vietoje buvo menkai išvystyti amatai, šiame krašte greitai prakuto.

3. Liuteronai audėjai iš Silezijos, kuriuos grafas Tyzenhauzas įkurdino Šiauliuose.³²

²⁸ *Ibid.*, l. 254–256.

²⁹ *Ibid.*, l. 224–225.

³⁰ *Ibid.*, l. 231v–232v.

³¹ *Ibid.*, l. 291–291v.

³² *Šauļu evanģeliski-luteriskās draudzes hronika, kuru iesācis rakstīt 1866. gadā Šauļu evanģe-*

Taip atsirado galimybė ir poreikis steigti maldos namus visų pirma apskrities centre – Šiauliuose (1793, 1800), o vėliau ir kituose miestuose, miesteliuose, kurie dažniausiai iš pradžių įsikurdavo privačiuose namuose. XIX a. viduryje iškilusios naujos mūrinės bebokštės bažnyčios kartu su kitais kulto pastatais formavo miestovaizdį (Joniškis, Žagarė, Šiauliai) ir kaimų kraštovaizdį (Alkiškiai). XIX a. taip pat steigėsi naujos evangelikų liuteronų kapinės miestų pakraščiuose (Šiauliai, Joniškis, Žagarė), kaimuose (Nartaučiai, Degučiai, Juodžiai, Bileikiai, Vismantai ir kt.) ar veikė prie bažnyčių (Alkiškiai), 1841 m. jų minima net 18³³.

Šiaulių bažnyčia nuo pat įkūrimo 1793/1800 m.³⁴ iki uždarymo 1944 m. (ilustracija Nr. 1) turėjo evangelikų liuteronų parapijos centro teises ir jai buvo priskirta aptarnauti didelę Šiaulių apskritį (150 kvadratinių mylių)³⁵. Iš pradžių Šiaulių ELB parapijos ribos nebuvo tiksliai nustatytos:

Kas liečia parapijos ribas, jos dar nebuvo nustatytos, tad kunigas Skubovijus ne kartą rašė skundus dėl kaimyninių kunigų veiklos, tarp jų ir Rengės kunigo Rozenbergo, tačiau be jokio atsako. Galiausiai nemaža kaltė tenka ir pačiam kunigui Skubovijui dėl nedėmesingumo kaimiškai teritorijai, kuri buvo gerokai nutolusi nuo Šiaulių, o parapijiečiams sudėtinga patekti pas kunigą Šiauliuose, todėl šie priversti kreiptis į arčiau esančius kunigus.³⁶

Kuršo konsistorijos nurodymu 1834 m. liepos 11–12 d. buvo patikslintos parapijos ribos (ribojosi su Žeimelio, Skuodo, Tauragės, Kėdainių liuteronų parapijomis). Šiaulių evangelikų liuteronų parapija apėmė 14 katalikiškų

liski-luteriskais aprinča mācītājs Aleksandrs Dāvids Emanuels Distons, tolaik draudzes mācītājs: Uz Eltišķu ev. lut. latviešu draudzes mācītāja G. Rauskiņa ierosinājumu un lūgumu šo hroniku no oriģināla vācu valodas latviešu valodā tulkojis mācītājs Haralds Kalniņš, Rīga, 1961, in: Alkiškių evangelikų liuteronų bažnyčios archyvas (toliau – AELBA), l. 3–4; žr. katalogą šiame straipsnyje Nr. 40, p. 293. Čia ir toliau vertimas mano, – E. V.

³³ *Šiaulių evangelikų liuteronų bendruomenės kronika, kurią pradėjo rašyti 1866 metais Šiaulių krašto evangelikų liuteronų tuometinis kunigas Aleksandras Davidas Emanuelis Distonas, iš vokiečių kalbos į latvių kalbą vertė Haroldas Kalninis, parengė ir iš latvių kalbos vertė Erikas Laiconas, Kaunas: [s. n.], 2006, p. 21.*

³⁴ Literatūroje nurodoma parapiją buvus įkurtą XVIII a. paskutiniajame ketvirtyje (*Die Evangelisch-Lutherischen Gemeinden in Rußland*, p. 249; Ingė Lukšaitė, „Reformacijos Lietuvoje raida ir evangelikų bažnyčių istorija XVI–XVIII a.“, p. 133, išnaša Nr. 28 – tokios informacijos, patikrinus cituojamą leidinį, neaptikta), tačiau šį faktą reiktų sieti su minėtos gausios liuteronų vokiečių iš Silezijos bendruomenės atsiradimu Šiauliuose.

³⁵ „Inland“, in: *Düna Zeitung*: 1892-06-23, p. 1; „Kurland. Der Pastor Julius Grosse“, in: *Düna Zeitung*, 1904-01-03, Nr. 2–3 (16).

³⁶ *Šauļu evanģeliski-luteriskās draudzes hronika*, l. 7.

1 iliustracija. Šiaulių bažnyčia XX a. pradžioje (ŠAM, IK-F 91)

parapijų: 1) Šiaulių, 2) Radviliškio, 3) Kurtuvėnų (?) (*Kurtoniškių*)³⁷, 4) Tytuvėnų (?) (*Cystorianiškių*), kuriose gyveno latviai, 5) Kuršėnų, 6) Raudėnų (?) (*Raudzagšių*), 7) Papišės, 8) Akmenės, 9) Senosios Žagarės, 10) Naujosios Žagarės, 11) Kriukų, 12) Joniškio (išskyrus rytinėje dalyje Žeimelio parapijai priklausančius dvarus), 13) Gruzdžių, 14) Šakynos (?) (*Žakeniškių*), 15) visi kunigaikščiui Zubovui priklausę dvarai Šiaulių apskr. Gretimoms parapijoms buvo perduota: 1) Žeimelio parapijai – Joniškio parapijos Paudrūvės, Nemeikšių, Pavirčiuvės (?) dvarai, Lygumų, [neiššifruotas vietovardis] ir Šiaulių parapijų dalys, 2) Kėdainių – Dotnuvos, Krekenavos (*Krakinoviškių*), Naumiesčio, Pašilės, Surviliškio parapijos, 3) Tauragės – vokiečių Tytuvėnų (?), 4) Skuodo – Laižuvos (?) (*Laišių*) parapija (išskyrus Medemrodės dvarą), Pavandenės, Tryškių, Užvenčio, Viekšnių, Šiaudinės dvarai³⁸. Parapijiečių skaičius nurodomas įvairiai: 1862 m. – 6600 (1/6 vokiečiai)³⁹, 1867 m. – 7400⁴⁰, 1911 m. – 11 000 (iš jų 10 000 latvių ir 1000 vokiečių)⁴¹,

³⁷ Kai kuriuos vietovardžius be originalo vokiečių kalba sudėtinga identifikuoti.

³⁸ *Šauļu evaņģēliski-luteriskās draudzes hronika*, l. 17–18; *Šiaulių evangelikų liuteronų bendruomenės kronika*, p. 19.

³⁹ Eduard Busch, *Materialen zur Geschichte*, p. 442.

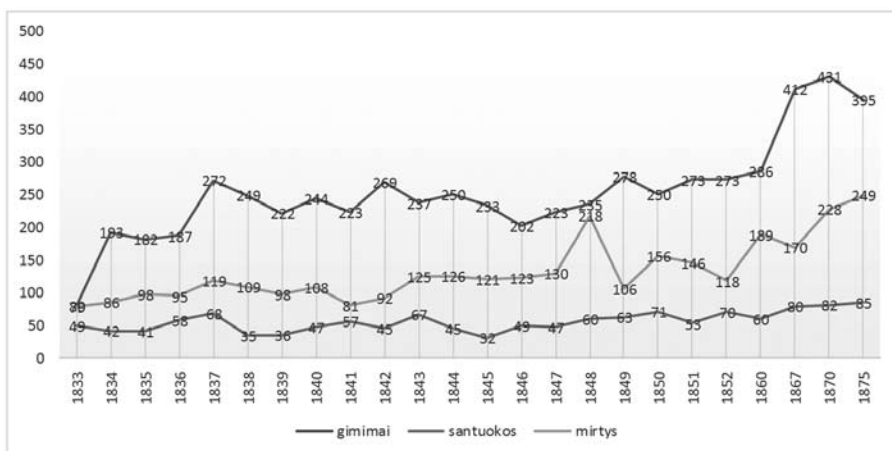
⁴⁰ Eduard Busch, *Ergänzungen der Materialien zur Geschichte*, p. 713.

⁴¹ *Die Evangelisch-Lutherischen Gemeinden in Rußland*, p. 251.

1897 m. surašyme – 14 063 tikintieji. Parapija buvo gerokai apkarpyta, 1921 m. kovo 30 d. nustatius naują Lietuvos-Latvijos sieną⁴². Latvijai buvo perduotos daugiausia latvių evangelikų liuteronų gyvenamos Ukrių apyl. ir Bileikių kaimas (iš viso 3847 dešimtinių / 42,03 km²), taip sumažėjo ir parapijiečių skaičius, labiausiai nukentėjo Žagarės filija.

Augančią bendruomenę liudija Šiaulių apskr. ELB parapijos 1833–1852 m. metinės ataskaitos, iš kurių matyti, kad krikštų daugiausia fiksuojama nuo 1837 m. (272), nuo tada įrašų nebuvo mažiau nei 200. Santuokų skaičius per visą 1833–1852 m. laikotarpį svyravo tarp 41–71 (diagrama Nr. 1). Kalbant apie mirtis, išsiskiria 1848 m., kai buvo fiksuotas pats didžiausias mirčių skaičius – 218 (kai krikšto įrašų – 235), matyt, tai reikia sieti su siautėjusia choleros epidemija (?) ar netiksliai vedama mirčių statistika (apie tai parapijos kronikoje užsimena Distonas: „Šie skaičiai nėra patikimi, tai paaiškinama tuo, kad kunigui pranešama tik apie mažąją dalį

1 diagrama. Šiaulių ELB parapijos krikšto, santuokų ir mirčių statistika 1833–1852, 1860, 1867, 1870, 1875 m. (pagal LMAVB, f. 37, b. 2660–2661; Draudzes ārpus Latvijas teritorijas: Šauļu, in: LVVA, f. 292, ap. 1, b. 101, 103, 107; Eduard Busch, *Ergänzungen der Materialien zur Geschichte*, p. 710–711)

mirusiųjų. Šios parapijos narių atsainumas iki šiol dar nedingo ir yra sunkiai įveikiamas, nes tiksli apskaita parapijos ribose esančiose 18 kapinių kol kas neįmanoma⁴³). Kalbant apie šias metines statistines lenteles, reikia paminėti ir tai, kad pastabose surašyti mirę ilgamažiai vyrai (iki 7 įrašų, 80–

⁴² Austra Mieriņa, „Latvijas valsts robežas (1918–1940)“, in: *Latvijas zemju robežas 1000 gados*, sastādījis Andris Caune, Rīga: Latvijas Vēstures institūts, 1999, p. 201.

⁴³ Šauļu evanģēliski-luteriskās draudzes hronika, l. 20.

1 lentelė. Šiaulių ELB parapijos maldos namų (N) atidarymo ir bažnyčių (B) pastatymo datos (pagal Aleksandro Distono *Kroniką* ir Teodoro Kupferio *Istoriją*), jų uždarymo (U) ir nugriovimo (Nu) datos

Bažnyčia/ filija	Šiauliai		Joniškis		Žagarė (Senoji)		Alkiškiai		Mažeikiai		Radviliškis
	N	B	N	B	N	B	N	B	N	B	N
Distonas	1793/ 1800	1851– 1854	1829	1848	1826, 1847	1848– 1850	1829	1860– 1865			
Kupferis	1793/ 1800	1854	1829	1848	~1826	1850	1829	1860– 1865	1893	1911	1909– 1910
Uždary- mas/ nugriovimas	U	Nu	U	Nu	Nu						U
	1944/ 1945	1960	1949/ 1953	1986	nugriauta per karą 1944 m.						1948

99 metų) ir moterys (iki 6 įrašų, 81–116 metų) ar nenatūralia (nelaimingų atsitikimų ar kt.) mirtimi mirę, taip pat mirę naujagimiai (0–3), atskirai surašyti gimę dvynukai, trynukai bei ketvertukas (1840) ir kt.

Augant parapijai ir bendruomenėms vokiškuose dvaruose (Alkiškių, Papilės ir kt. apyl.), atsirado poreikis ir naujoms mūrinėms bažnyčioms iškilti: Joniškyje – 1848 m., Žagarėje – 1848–1850 m., Šiauliuose – 1851–1854 m. (ilustracija Nr. 1), Alkiškiuose – 1860–1865 m. (vėlesniuose šaltiniuose kažin kodėl nurodoma plačiau šaltiniais neargumentuota bažnyčios kertinio akmens pašventinimo data – 1861 m.⁴⁴), Mažeikiuose – 1908–1911 m., Radviliškyje – 1909–1910 m. (įkurti buv. karčiameje) (lentelė Nr. 1). Iki tol Lietuvos-Kuršo pasienyje gyvenusius liuteronų parapijiečius aptarnavo gretimos Žeimelio, Kėdainių, Šeduvos, Tauragės ir Kuršo pasienio parapijos – Sesavos, Mežmuižos (Augstkalnės), Snikerės, Aucės, Vadakstės, Rengės (Zebrenės)⁴⁵. Išsamių duomenų apie jas teikia Distono rašyta Šiaulių parapijos *Kronika* ir Teodoro Kupferio *Istorija*. Jose ne tik minima bažnyčių statybos pradžia, pašventinimas, bet ir fundatoriai, mecenatų dovanos maldos namams – paveikslai, liturginiai reikmenys, remontui, rekonstrukcijoms skirtos aukos (pavyzdžiui, dosniomis parapijietės našlės Jadvygos Krebs pastangomis 1911 m. buvo finansuota Žagarės bažnyčios bokšto ir

⁴⁴ [Theodor Kupffer, Edvinas Švageris], *Alkiškių evangelikų liuteronų parapija (1861–2001)*, parengė Erikas Laiconas, Tauragė: Kelias, 2001, p. 12.

⁴⁵ *Die evangelisch-lutherischen Gemeinden in Rußland*, p. 250; *Šiaulių evangelikų liuteronų bendruomenės kronika*, p. 5–6.

2 iliustracija. Žagarės bažnyčia (*Kalna baznīca*) ant ozo, nuo Švėtės (Žvelgaičių) tvenkinio (rytinės) pusės. Apie 1930–1935 m. Aniceto Žlabio nuotrauka (Romualdos Vaitkienės archyvas)

zakristijos statyba⁴⁶) (ilustracija Nr. 2) ir kt., pateikiama glausta informacija apie tarnavusius kunigus. Kunigo Konrado Šulco laikais 1837 m. rugsėjo 17 d. įsaku iš carinės valdžios buvo gauta Saunorių seniūnija, kur 1838 m. į dvarą persikėlė parapijos administracinis centras ir kunigo rezidencija. Dvaras valdė 33 dešimtines žemės (dab. Akmenės r., nacionalizuotas 1948 m., trobesiai sunyko, galutinai nugriauti apie 1992 m.). Čia nuo 1896 m. veikė Alkiškių parapijos konfirmantų parengimo mokykla. Įdomu tai, kad lyginant su seniausiomis, jau XVI a. Šiaurės Lietuvoje susikūrusiomis Žeimelio (1540 (?)) ir Skuodo (1572) liuteronų parapijomis, tik Šiaulių parapijoje (įkurta gerokai vėliau) XIX–XX a. pradžioje susiformavo toks tankus bažnyčių-filijų (4–6) ir koplyčių (2) tinklas, kai prieš tai minėtosios tenkinosi turėdamos po vieną pagrindinę bažnyčią ir dvejus-trejus maldos namus.

1917 m. ataskaitoje apibūdinta Šiaulių parapija. Joje buvo šie maldos namai: Šiaulių bažnyčia (talpino 400 žmonių), jai priklausė filijinės Alkiškių (800 žmonių), Žagarės (500 žmonių), Jonišio (400 žmonių), Mažeikių (600 žmonių), Radviliškio (*Bethaus in Radsiwilischki*, 100 žmonių) bažnyčios, Pabalvės mūrinė koplyčia (*Walkapelle in Marylin-Pobolwjany*, 100 žmonių), Kuršėnų kapinių medinė koplyčia (*Friedhofskapelle in Kurschany*, 100 žmonių)

⁴⁶ Šiaulių evangelikų liuteronų bendruomenės kronika, p. 38, 47.

		15
1918		
13. Dezember	221	Ubersendung der Protokolle der Wilnaer Diocesansynode an Bischof Fittelbach - Wilna.
24. Dezember	222	Faaischein für A. Braute - Lige Kurint of 1913 № 26 in russ. Sprache
	223	№ 223 wie 222 in deutscher Sprache.
23. Dez.	224	An das kurländische Konsistorium: der geistliche Lehnesuch in der Uescheidungsache Kurint ist veranstaltet, diese Klagebriefschrift dem Jahr Kurint eingehändigt wie folgenden Peters.
	225	An Pastor Thieleman - Ringen: Bestätigung des Empfangs der Verhandlungen № 44 - 45 über die Geburt der Milda Leontine Latisch u. den Tod des Alfred Latisch
	226	Die Verhandlungen № 51 - 55 über den Tod von Krusch Osol, Wilis Simbrowski, Jahn Grabinoni, Jehnab Schwigul, Dora Landris.
<u>Jahresbericht pro 1917.</u>		
<u>I. Äusseres Kirchenwesen</u>		
1. Kirchen. Die Evangelische Kirche in <u>Scharilen</u> v. Stein, fasst etwa 400 Personen in gutem Stande.		
Feldkirche in <u>Alkschwi</u> v. Stein, fasst etwa 300 Personen: in gutem Stande, bis auf das Dach, das bald remontriert sein soll;		
in <u>Schagaren</u> , von Stein, fasst etwa 500 Personen, in gutem Stande. An ihr vor einigen Jahren begonnene Umbau der Kirche, Wölbung der Oberlage, der fast vollendet ist, konnte im Berichtsjahre ^{nicht} gearbeitet werden.		
in <u>Janischi</u> von Stein, fasst etwa 400 Personen, in gutem Stande bis auf die Oberlage, die neu gelegt werden soll; in <u>Mosheini</u> von Stein, fasst etwa 600 Personen. Das Dach ist schadhaft und bedarf einer Reparatur. Es sollen, statt der Dachpfannen Schindeln gelegt werden, sonst in gutem Stande. <u>Bethaus</u> in <u>Radoivilochwi</u> von Stein, fasst etwa 100 Personen, in gutem Stande. Eine Dachreparatur ist genügend; <u>Waldkapelle</u> in <u>Marglin - Soboluzany</u> von Stein, fasst etwa 100 Personen. Das Innere, sonst von Holz, ist neu gemacht, doch sind die Arbeiten unvollendet und die Gottesdienste infolge dessen in einem nahe gelegenen im Walde befindlichen Hause gehalten; <u>Friedhofkapelle</u> in <u>Kürschany</u> aus Holz fasst etwa 100		

3 iliustracija. Šiaulių parapijos 1917 m. aprašymo fragmentas (AELBA; Žr. katalogą šiame straipsnyje Nr. 34, p. 292)

(ilustracija Nr. 3) ir kt. maldos namai dvaruose (Pakruojis, Daunorava); nurodoma parapijai priklausius 23 dvarus, pastoratas kartu ir rezidencija buvo Saunorių dvare. Iki Pirmojo pasaulinio karo parapijoje registruota 10 000 parapijiečių („sielų“), o 1917 m. – 8000, aptarnavo vienas kunigas. Išvardyti liuteronų valdyti arba jų tankiai apgyvendinti dvarai: Alkiškiai (*Alkischek*), Žagarė, Bileikiai, *Lulnisch*, Gaižaičiai (?) (*Gaidaizi*), Auksučiai (*Aukstuzie*, lat. Aukštuči), Daunorava (*Donnerhof*), Joniškis, Juodžiai, Degučiai (Lygumų vlsč.), Gruzdziai, Lygumai, Šiauliai, Valdomai (*Waldumi*), Medemrodė, Tryškiai, Sodeliškis (*Saudelischki*), Mančiai (*Mantschi*), Radviliškis, Kuršėnai, Santekliai (*Suntekli*), *Raudomi*, Papilė⁴⁷. Šioje ataskaitoje Saunorių dvaras-klebonija apibūdinta taip:

Pastoratas (*Pastorat*). Pastatų būklė. a) Medinis gyvenamas namas (*Wohnhaus*), reikalingas remontas, stogas, vis dar uždengtas šiaudais, turėtų būti pakeistas skiedromis. b) Nakvynės namas (*Herberge*) akmenų mūro, kuriame yra konfirmantų susirinkimų kambarys, vežiko kambarys ir samdinio-pusininko [*Halbkörner* – samdinys, už darbą kaip atlyginimą gaunantis pusę grūdų derliaus] butas, yra geros būklės, išskyrus vietomis prakiurusį stogą. c) Medinei abarei su tvartais (*Viehstall*) reikalingas remontas, dalis yra nebepataisoma, tinkama tik nugriauti. d) Medinėms arklidėms (*Pferdstall*) reikalingas remontas. e) Medinei ratinei (*Wagenemise*), kuri yra po tuo pačiu stogu kaip ir arklidės, reikalingas remontas. f) Klėtis (*Klete*), reikalingas remontas. g) Medinis kluonas (*Riege*). Šiaudinis stogas suremontuotas, geros būklės. Didelio ūkinio pastato, kuriame yra arklidė, tvartas, vežiminė ir svimas, plano kol kas nepavyko sudaryti⁴⁸.

Iš Latvijos 1933 m. atvykus karininkui kunigui Gustavui Rauskiniui, didelė parapija buvo padalinta į Šiaulių (su Mažeikių, Radviliškio, Kuršėnų, Pabalvės filijomis) ir Alkiškių (su Joniško, Žagarės filijomis ir klebonija Saunoriuose)⁴⁹. Parapiją iki 1932 m. aptarnavo vienas kunigas, tad pamaldos paprastai kiekvienoje bažnyčioje vykdavo 1–2 kartus per mėnesį, dažniausiai latvių kalba, taip pat 2–4 kartus per metus vokiečių kalba, išskyrus Šiaulius ir Mažeikius, kur pamaldos visus metus vykdavo abejomis kalbomis – latvių ir vokiečių, o mažesnėse filijinėse bažnyčiose, koplyčiose – 1–4 kartus per metus abejomis kalbomis (žr. priedus Nr. 2, 3).

⁴⁷ 1918 m. *siunčiamų raštų knyga*, in: *AELBA*, p. 15–16; žr. katalogą šiame straipsnyje Nr. 34, p. 292.

⁴⁸ *AELBA*, p. 16; žr. katalogą šiame straipsnyje Nr. 34, p. 292; iš vokiečių kalbos vertė Vilija Handschin.

⁴⁹ [Theodor Kupffer, Edvinas Švageris], *op. cit.*, p. 20.

Kunigai. Pateikiame Šiaulių, vėliau jų teritorijose įsikūrusių naujų parapijų (Alkiškių ir kt.) aptarnavusių kunigų sąrašą su patikslintais duomenimis (vardas, pavardė, skliaustuose – vardas, pavardė originalo forma, gimimo ir mirties metai, po pasivirojo brūkšnio – ordinacijos, po kabliataškio – tarnystės Šiaulių (Alkiškių) parapijoje metai)⁵⁰:

- Frydrichas Vilhelmas Skubovijus (Friedrich Wilhelm Skubovius, 1770–1815/1800; 1801–1815);
- Frydrichas Grenda (Friedrich Grenda, ?–1821/?; 1817–1821);
- Karlas Georgas* Gilbertas (Carl George* Gilbert, 1787–1853/1818–1853 – Žeimelis; 1821–1824 – Šiauliai, 1841–1853 – Vilniaus apygardos probstas)⁵¹;
- Henrikas Adolfas* Braunšveigas (Heinrich Adolph* Braunschweig, 1796–1846⁵²/?; 1824–1826);
- Aleksandras Henrikas Konradas* Šulcas (Alexander Heinrich Conrad* Schulz, 1801–1842/1826–1842);
- Aleksandras* Dovydas Emanuelis Distonas (Alexander* David Emanuel Diston, 1812–1905/1842–1896);
- Adolfas Jeskė (1862–?/1894; 1896–1903)⁵³;
- Karlas Julijus* Grosse (Karl Julius* Grosse, 1871–1903/1897; 1903)⁵⁴;
- Teodoras Kupferis (Theodor* Heinrich Nikolaus Kupffer, 1869–1949/1896; 1904–1941);
- Gustavas* Aleksandras Rauskinis (Rauskinas, Gustavs* Aleksandrs Rauskiņš, 1902–1979/1932; 1933–1945, 1955–1979 – Alkiškiai, Joniškis, Žagarė, Šiauliai, Žeimelis ir kt.; represuotas);
- Alfredas Freibergas (Alfrēds Freibergs, 1890–1966/1923–1950 – Latvija; 1945–1949 – Alkiškiai; represuotas);
- Erikas Leijeris (1949–1951/1929–1949 – Žeimelis; 1941–1949 – Joniškis, Šiauliai ir kt.; represuotas);
- Jonas Degis (Jānis Deģis, 1896–1973/1942; 1950–1952 – Alkiškiai, Joniškis ir kt.);
- Vilhelmas Žanas Burkevičius (1885–1971/1952; 1953–1955 – Alkiškiai)⁵⁵;

⁵⁰ Žr. Eduard Busch, *Ergänzungen der Materialien zur Geschichte*, p. 673, 714; *Šauļu evangeliski-luteriskās draudzes hronika*; Romans, „Lietuvos latvju ticības biedru sveiciens“, in: *Zemgales Balss*, 1936-06-29; Visvaldis Krūmiņš, *op. cit.*; Edvards Ķiploks, *op. cit.*, p. 123–128; *Šiaulių evangelikų liuteronų bendruomenės kronika*; *Šiaulių krašto evangelikai*, in: <https://www.sventas.lt/istorija-siauliai/>, (2020-11-22); Arthur Hermann, „Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčia 1915–1995 m.“, p. 221–276; Dariaus Petkūno konsultacijos.

⁵¹ Theodor Kallmeyer, *op. cit.*, p. 359.

⁵² Heinrich Adolph Braunschweig, in: <http://www.libau-kurland-baltikum.de/Personen-1/Braunschweig/braunschweig.html>, (2020-11-22).

⁵³ „Inland“, in: *Düna Zeitung*, 1894-04-11, Nr. 104.

⁵⁴ *Düna Zeitung*, 1904-01-03, Nr. 2; Wilhelm Räder, *op. cit.*, p. 197.

⁵⁵ Kęstutis Pulokas, „Teisininkas ir dvasininkas Vilhelmas Žanas Burkevičius“, in: <http://8diena.lt/2020/12/06/teisininkas-ir-dvasininkas-vilhelmas-zanas-burkevicius>, (2021-

- Edvinas Švageris (1912–2001/1976; 1980–2001 – Alkiškiai, Žeimelis, Šiauliai)⁵⁶;
- Erikas Laiconas (1928–2008/1998; 2001–2007 – Alkiškiai, Žeimelis ir kt.);
- Juozas Mišeikis (*1984/ nuo 2009 m. – Alkiškiai, Žeimelis ir kt.);
- Mečislovas Bekeris (1927–1993/1989; 1990–1993 – Šiauliai, Joniškis, Panevėžys, Radviliškis, Kelmė ir kt.);
- Reinholdas Moras (*1958/1984; 1993–1994 – Šiauliai ir kt.);
- Jonas Viktoras Kalvanas vyr. (1914–1995/1940; 1993–1994 – Šiauliai ir kt.);
- Jonas Viktoras Kalvanas jaun. (1948–2003/1984; 1993–1994 – Joniškis ir kt.);
- Romas Pukys (*1965/ nuo 1994 m. – Šiauliai, Joniškis, Kelmė ir kt.).

Glaustai pristatysime keletą pagrindinių kunigų. Konradas Šulcas gimė 1801 m. kovo 26 d. kunigo Konrado šeimoje Birzgalėje (lat. *Birzgale*, vok. *Birsgalln*), mokėsi Tartu gimnazijoje 1814–1817 m., Jelgavos gimnazijoje – 1817–1820 m., studijavo teologiją Tartu universitete 1820–1823 m. Du kartus vedė: 1827 m. – Ema Hartman (*Emma Hartmann*, *Žeimelis 1804–1829), 1833 m. – Pauliną Trentovaitę (*Pauline v. Trentovius*, *Klaipėda – 1904). Ėjo Šiaulių parapijos kunigo pareigas 1826–1842 m. Pradėjęs tarnybą, Šulcas rūpinosi parapijos plėtra, įkūrė naujus maldos namus 1826 m. Žagarėje (grafui Karlui Medemui priklausiusiame pastate), 1829 m. Joniškyje (grafui Zubovui priklausiusiame pastate) ir Alkiškiuose (pastatyti nauji mediniai maldos namai), 1838 m. Martyniškiuose (grafo Aleksandro Tulūz-Lotreko (*Toulouse-Lautrec*) dvaro varykloje (bravore)), rinko pinigines aukas Šiaulių bažnyčios statybai. Kunigo pastangomis 1837 m. įsigytas Saunorių dvaras, kuris 1838 m. paverstas parapijos rezidencija, patikslintos parapijos ribos⁵⁷. Susirgo džiova, mirė 1842 m. balandžio 21 d., palaidotas balandžio 28 d. Alkiškių kapinėse⁵⁸.

Šiaulių parapijos plėtra ir Joniškio (1848), Žagarės (1850), Šiaulių (1854), Alkiškių (1865) bažnyčių statyba susijusi su ilgamečio kunigo Aleksandro

03-13); Kęstutis Pulokas, „Kovo 8-oji istorijoje. 1971 m. mirė teisininkas ir dvasininkas Vilhelmas Žanas Burkevičius“, in: <http://8diena.lt/2021/03/08/kovo-8-oji-istorijoje-1971-m-mire-teisininkas-ir-dvasininkas-vilhelmas-zanas-burkevicius>, (2021-03-13);

⁵⁶ Kęstutis Pulokas, „Vasario 4 d. mirė kun. Edvinas Švageris“, in: <http://8diena.lt/2021/02/04/vasario-4-d-mire-kun-edvinas-svageris>, (2021-03-13).

⁵⁷ „Inland“, in: *Düna Zeitung*, 1892-06-23, p. 1; Wilhelm Räder, *Album Curonorum 1808–1932*, Riga: Historischen Kommission der Curonia, 1932, p. 25; *Šiaulių evangelikų liuteronų bendruomenės kronika*, p. 14–22.

⁵⁸ *Šauļu draudze: 1842 Dz, L, M*, in: *Latvijas valsts vēstures arhīvs* (toliau – LVVA), f. 292, ap. 1, b. 83, l. 34v–35, Nr. 96. Susilaukė 4 vaikų, provaikaitis Jerzy (1908–1996) vedė Lucjano Żeligowskio (1865–1947) dukrą Janiną.

Distono veikla (ilustracija Nr. 4). Jo pastangomis pavyko sutelkti fundatorius, kuriais įvardijami parapijos baltvokiečių dvarininkai kunigaikštis Lyvenas (*von Lieven*; Mežmuiža, Šakyna), grafai Medemas (*von Medem*; Senoji Žagarė, Jurdaičiai), Palenas (*von der Pahlen*; Girkančiai), baronai Ropai (*von der Ropp*; Pakruojis), Frankai (*von Pfeilitzer gen. Franck*; Daunorava), Brašai (*von Brasch*; Ukriai) ir kt.)⁵⁹. Aleksandras gimė 1812 m. gruodžio 4 d. Duobelėje kunigo Davido Teodoro Distono šeimoje, mokėsi 1824–1827 m. Duobelės mokykloje, studijavo teologiją 1831–1834 m. Tartu universitete. Po studijų Distonas mokytojavo Ruopažuose (vok. *Rodenpois*), ėjo kunigo pareigas 1842–1896 m. Šiaulių parapijoje. 1843 m. vedė Charl. Hausmann (†1869, Jelgavos vyr. mokytojo Johanno Michaelio Hausmanno dukra). Jis ėmėsi ne tik bažnyčių statybos reikalų, bet ir 1844–1867 m. perstatė kleboniją – Saurorių dvarą (gyvenamasis namas iškilo

4 iliustracija. Kunigas Aleksandras Dovydas Emanuelis Distonas (1812–1905, kun. 1842–1895). Nežinomo autoriaus nuotrauka (*ŠAM*, f. 20, ap. 3, b. 2, l. 2)

1849–1850 m.). Po tarnystės Distonas gyveno Jelgavoje, mirė 1905 m. gruodžio 11 d. sulaukęs 93 metų, spėjama, palaidotas Jelgavos literatų kapinėse⁶⁰ (sunaikintos 1940–1941 m. ir pokariu). Parapijiečių (gimusių tarp 1872–1885 m.) atsiminimus apie kunigą užrašė kraštotyrininkas Žanis Skudra⁶¹ (1924–1994) iš Bileikių kaimo (1921 m. atiteko Latvijai).

Šiaulių parapijoje ilgai tarnavo kunigas Teodoras Kupferis, kuris rūpinosi naujų maldos namų steigimu Radviliškyje ir Mažeikiuose. Gimė 1869 m. kovo 30 d. kunigo, laikraščio *Latviešu avīzes* redaktoriaus Theo-

⁵⁹ „Inland“, in: *Düna Zeitung*, 1892-06-23, Nr. 140, p. 1.

⁶⁰ Wilhelm Räder, *op. cit.*, p. 48; „Inland“, in: *Düna Zeitung*, 1892-06-23, Nr. 140, p. 1; „Inland“, in: *Düna Zeitung*, 1896-01-24, Nr. 19, p. 1; „Inland“, in: *Libausche Zeitung*, 1905-12-23, Nr. 280, p. 1; *Latviešu Avīzes*, 1905-12-17, Nr. 98; *Zemkopis*, 1905-12-21; *Šiaulių evangelikų liuteronų bendruomenės kronika*, p. 21–39; Romans, *op. cit.*

⁶¹ Žanis Skudra, *Bilēku novada vēsture*, 1994, in: Vadakstės biblioteka, in: <https://vadakstesmantojums.saldus.lv/index.php/gramata>, (2020-05-23); [Žanis Skudra], *No saviem vārdiem neatsakos: Rakstnieks, novadpētnieks un „vecais zeks“ Žanis Skudra*, sastādītāji Līga Brigadere, Gaitis Grūtups, Jelgava, 2011, p. 113–115.

doro Karlo Kupfferio⁶² šeimoje Jelgavoje, 1880–1882 m. mokėsi Mintaujos (Jelgavos) Adolfo mokykloje ir 1883–1887 m. gimnazijoje, 1888–1892 m. studijavo Tartu universitete, kur įgijo teologijos kandidato laipsnį, vėliau 1894–1895 m. žinių sėmėsi Vokietijoje ir Italijoje, iki 1894 m. dirbo tikybos mokytoju Bukaičiuose (lat. *Bukaiši*, vok. *Fockenhof*), 1897–1904 m. – Sankt Peterburge (Jekaterinos mokykloje, Vydemano gimnazijoje ir kt.), 1896–1897 m. ėjo kunigo padėjėjo Codėje, 1904–1941 m. – Šiaulių parapijos kunigo⁶³, nuo 1921 m. – Lietuvos ELB latvių sinodo pirmininko pareigas. Nuo 1905 m. dėstė tikybą Šiaulių berniukų gimnazijoje vokiečių kalba⁶⁴, rūpinosi Šiaulių vokiečių vidurinės mokyklos atidarymu 1922 m., buvo jos direktoriumi (nuo 1927) ir mokytoju, „Lietuvos vokiečių kultūrinės sąjungos“ (*Kulturferband*) pirmininkas (1933), garbės pirmininkas (1936)⁶⁵. Vedė Elisabethą Thonagel (1882–1972, susituokė 1907), konfirmacijų knygoje registruoti 5 vaikai: Alfredas Gustavas (*1913, Ryga), Sigrida Luise Hanna (*1915, Saunoriai), Gerda Frida Karin (*1916, Ryga), Werneris Maxas (*1919, Saunoriai), Rolandas Wilhelmas (*1922, Saunoriai)⁶⁶. Kupferis be gimtosios vokiečių, kaip matyti iš tekstų, gerai mokėjo rusų, latvių ir lietuvių kalbas. 1941 m. sovietinės okupacijos metais su šeima repatriavo į Vokietiją, mirė 1949 m. balandžio 7 d. Horne (Lipėje (*Horn (Lippe)*)).

Išskirtinio dėmesio nusipelnė Gustavas Rauskinis (1902-12-06 Mazsalaca, Latvija – 1979-04-10 Alkiškiai, Akmenės r.) – karininkas, literatas, dramaturgas⁶⁷, evangelikų liuteronų kunigas (1933–1979), sovietų režimo politinis kalinys (ilustracija Nr. 5). 1920 m. jis baigė Mazsalacos gimnazi-

⁶² Tėvas Theodoras Karlas Kupfferis (1835–1874) gimė Maskvoje, 1854–1859 m. studijavo teologiją Tartu universitete, mokytojavo Jelgavos Hachfeldo mokykloje, 1861–1874 m. tarnavo Šv. Jono bažnyčioje, taip pat vadovavo vargšų globos namams prie bažnyčios ir ėjo kalėjimo kunigo, nuo 1865 m. – *Latviešu avīzes* redaktoriaus pareigas (Wilhelm Räder, *op. cit.*, p. 780).

⁶³ Wilhelm Räder, *op. cit.*, p. 187.

⁶⁴ *Šauļu evaņģēliski-luteriskās draudzes hronika*, I. 45.

⁶⁵ Saulius Kaubrys, Mindaugas Tamošaitis, *op. cit.*, p. 104–105, 140, 207, 209, 216, 226.

⁶⁶ *AELBA*, p. 341–342, 367–368, 395–396, 409–410; žr. katalogą šiame straipsnyje Nr. 18, p. 289.

⁶⁷ Gustavs Rauskiņš, *Sirds kad liesmo: Vienā cēlienā: Norisinas 1920. g. kādā Vidzemes pilsētiņā*, Daugavpils, 1926; Gustavs Rauskiņš, *Laimīgie maņevri: Dramatiska etīde 3 cēlienā ar prologu*, Rīga: Valters un Rapa, 1927; Gustavs Rauskiņš, *Seržanta līgaviņa: [Kāzu dziesma]: Drāma 3 cēlienā*, Rīga: Valters un Rapa, 1928; Gustavs Rauskiņš, *Oskars Eglainis: Ilgas dēļ brīvības: Dramatiska spēle 7 ainās: Veltījums latvju neatkarības cīņai atcerei*, Rīga: Latvijas aizsargu štābs, 1929.

5 iliustracija. Kunigas Gustavas Rauskinis Saunorių dvaro darbo kabinete. Apie 1935–1940 m. Nežinomo autoriaus nuotrauka (*ŠAM*, f. 20, ap. 3, b. 2, l. 23)

ją, 1919–1920 m. dirbo karo komendantūroje, 1920–1922 m. mokėsi Latvijos karo mokykloje, 1922–1929 m. ėjo Rėzeknės IX pėstininkų pulko vyresniojo leitenanto, III kuopos jaunesniojo viršininko pareigas, 1923 m. apdovanojamas Latvijos nepriklausomybės karo atminimo ženklu, 1929 m. atleistas iš tarnybos. Baigęs Rygos evangelikų liuteronų seminariją, Rauskinis buvo iššventintas kunigu ir iš Latvijos 1933 m. atsiųstas padėti stambios Šiaulių parapijos kunigui Kupferiui. Jis buvo pirmasis 1933 m. įsteigtos Alkiškių evangelikų liuteronų parapijos kunigas, aptarnavęs ir Žagarės bei Jonišio filijas. Antrojo pasaulinio karo metu spaudoje parašė bolševikinį režimą smerkiantį straipsnį, 1945 m. gruodžio 26 d. sovietinės valdžios buvo areštuotas ir nuteistas 10 metų kalėti Sibire, 1955 m. grįžęs aptarnavo Alkiškių parapiją, periodiškai laikė pamaldas latviškose Būtingės, Skuodo, Mažeikių, Žeimelio parapijose ir Šiauliuose (liuteronai glaudėsi stačiatikių cerkvėje), tvarkė apleistas bažnyčias⁶⁸.

Taip pat Alkiškių parapijoje pamaldas epizodiškai laikė kunigai iš Latvijos (Skrundos probstas Alfrėdas Grinbergas, J. Mekšas, Teobaldas Avikas,

⁶⁸ Darius Petkūnas, *The Repression of the Evangelical Lutheran Church*, p. 76–91; [Theodor Kupffer, Edvinas Švageris], *op. cit.*, p. 20–22; Rauskinis Gustavas Aleksandras, in: <https://akez.lt/rauskinis-gustavas-aleksandras>, (2020-11-22).

K. Zariņis, Jāzeps Urdzē)⁶⁹. Reikėtų paminėti ir Šiaulių ELB parapijoje, Alkiškiuose gimimusius kunigus, kurie tarnavo Latvijoje ir kitur:

- Eduardas Jurevičius (Eduards Jurevics, 1887–?), gimė Suginčių k., studijavo Konkordijos seminarijoje, tarnavo JAV latvių parapijose;
- Paulis Urdzē (Paulis Urdze, 1920–1985), gimė Alkiškiuose, studijavo teologiją Rygoje ir Vokietijoje, tarnavo Vokietijos latvių parapijose;
- Aldonis Putcē (Aldonis Putce, 1925–2006), gimė Alkiškiuose, daugiau nei 40 metų tarnavo Didžiosios Britanijos latvių ir lietuvių liuteronų parapijose;
- Erikas Mesteris (Ēriks Mesters, 1926–2009), gimė Alkiškiuose, vaikystę praleido Snikerės vlsč. (lat. *pagasts*), baigė teologijos kursus Rygoje, tarnavo Rygos Šv. Trejybės ir kitose parapijose⁷⁰.

Archyvas ir jo likimas. ELB archyvai buvo tvarkomi visai kitokiais principais nei Romos katalikų bažnyčių. Iš Distono kronikos matyti, kad parapijos archyvas kunigo Skubovijaus laikais tvarkytas gana aplaidžiai:

Nebuvo įregistruota nei parapijos taryba, nei parapijos archyvo. [...] Evangelikų liuteronų parapijos narių skaičius Skubovijaus laikais nėra nustatomas net apytikriai todėl, kad kunigas Skubovijus nevedė nė vienos bažnytinės knygos, apskrities įstaigos sąrašuose gyventojų priklausomybė pagal profesiją nebuvo žymima. [...] Braunšveigas parapiją rado liūdno būklės – nebuvo nei pirmininko, nei mokyklos, nei parapijos archyvo, nei parapijos knygų, nei bažnyčios sąskaitų. Tik keliose knygose įrašyti šykštūs įrašai apie kai kuriuos darbus.⁷¹

Parapijos archyvą tvarkingai pradėjo vesti 1824 m. tarnybą pradėjęs Konradas Šulcas. Iš 1937 m. sudaryto 7 puslapių apimties bažnyčios archyvo aprašo⁷² (žr. priedą Nr. 1) matyti, kad Alkiškių bažnyčioje tuomet buvo saugoma 180 vnt. bylų, kurių seniausios knygos pradėtos pildyti būtent nuo 1824 m.

Šiaulių (Alkiškių) parapijos dokumentai, metrikų, konfirmacijų knygos ir kt. daugiausia buvo pildomi vokiečių kalba (1834–1891, 1905–1940), mažiau rusų kalba (1892–1904), o atėjus dirbti Gustavui Rauskiniui, 1933 m. pereita prie latvių kalbos vartojimo (iki pat jo tarnybos pabaigos 1979 m.). Be abejo, nemažai siunčiamų-gaunamų raštų nuo 1919 m. pildyti ir lietuvių kalba. Deja, likimas šiam archyvui XX a. antroje pusėje nebuvo gailėstingas – jis buvo išblaškytas po kelias vietas, prapuolė nemažai vertingų istorijos šaltinių, tačiau lyginant su kitų ELB archyvais, šiam (kaip ir Žeimelio)

⁶⁹ Visvaldis Krūmiņš, *op. cit.*

⁷⁰ Edvards Ķiploks, *op. cit.*, p. 124.

⁷¹ *Šauļu evaņģēliski-luteriskās draudzes hronika*, l. 7–8, 10–11.

⁷² *AELBA*; žr. katalogą šiame straipsnyje Nr. 31, p. 291.

pasisekė geriau. Dvi 1830–1852 m. bylos (397 lapų) pateko į LMAVB⁷³ (gautos iš ŠAM rinkinių 1950 m.⁷⁴), kitos į – Lietuvos valstybės istorijos archyvą (toliau – LVIA)⁷⁵, trečia dalis išliko pačioje bažnyčioje (žr. katalogą šiame straipsnyje), ketvirta dalis – Akmenės krašto muziejuje (pateko 2004 m., prieš tai buvo saugotos pas parapijiečius K.). Tai 4 krikšto, santuokų protokolų ir kitų išrašų bylos (1856–1939). Jų geografija gana plati – nuo gretimų Lielaucės, Skuodo, Žeimelio parapijų iki Dancigo ir Karaliaučiaus. Tarp jų esama ir kitų vertingų šaltinių – vokiškų dvarų antspaudų (Daunoravos, 1856), testamentų nuorašų latvių kalba (1862)⁷⁶.

Pagal nustatytą tvarką buvo rašoma ir Šiaulių parapijos kronika (pradėta sisteminti kunigo Distono 1866 m., pildyta vėlesnių kunigų). Tai neįkainojamas šaltinis parapijos, bendruomenių istorijai tirti. Tačiau jos likimą gaubia paslapties šydas – originalas vokiečių kalba iki šiol neaptiktas. Alkiškių bažnyčios archyve yra saugomas šios kronikos vertimo iš vokiečių į latvių kalbą mašinraštis (kopija per kalkę) *Šauļu evanģeliski-luteriskās draudzes hronika, kuru iesācis rakstīt 1866. gadā Šauļu evanģeliski-luteriskais aprinķa mācītājs Aleksandrs Dāvids Emanuels Distons, tolaik draudzes mācītājs*⁷⁷. Jos vertimą iš vokiečių kalbos kunigui Haraldui Kalniniui (Haralds Kalniņš, 1911–1997, Latvija) 1961 m. uzsakė kunigas Rauskinis⁷⁸. Kaip matyti iš teksto, kronikos autoriai naudojami tiek parapijos archyve saugotais dokumentais, tiek surinkta žodine informacija. Antai Distonas rašo:

Jo [Šulco] pastangomis aš irgi gavau svarbios informacijos šiai parapijos kronikai, kuri be jo nenuilstamo tyrimo kažgi ar būtų galėjusi suteikti daugiau vertingų žinių apie šios parapijos kunigų įvairiapusę veiklą. Pasinaudojęs galimybe, jis asmeniškai apklausė kai kuriuos asmenis, kurie kunigo tarnybos metu buvo amžininkai, o dabar jau mirę.⁷⁹

Vertimo mašinraštis yra su tam tikrais trūkumais – neidentifikuotais vietovardžiais ir asmenvardžiais (palikti tarpai tarp žodžių). Trūkstamas

⁷³ [Šiaulių evangelikų liuteronų parapijos statistika. 1833–1852], in: *Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka*, f. 37-2660, 2661.

⁷⁴ Elena Treinienė, „Žemaitijos dvarų dokumentų kolekcija“, in: *Lietuvos istorijos metraštis. 1981 metai*, Vilnius, 1982, p. 105, 112.

⁷⁵ LVIA, f. 1218, ap. 1, b. 256–310, 422–429, 519, 600, 636, 639.

⁷⁶ Akmenės krašto muziejus (toliau – AkKM), katalogai Nr. 45–48.

⁷⁷ AELBA, l. 48; žr. katalogą šiame straipsnyje Nr. 40, p. 293.

⁷⁸ *Šauļu evanģeliski-luteriskās draudzes hronika*.

⁷⁹ *Ibid.*, l. 13.

Kalninio vertimo į latvių kalbą vietas galima iš dalies rekonstruoti pagal Žanio Skudros ir Eriko Laicono kronikos publikacijas (tačiau ir čia dažnai vietovardžiai ir asmenvardžiai perteikti su klaidomis) ir XIX–XX a. pradžioje spausdintus leidinius. Bileikių kaimo kraštotyrininkas Skudra savo darbe apie kaimo istoriją *Bilėku novada vēsture* (*Bileikių krašto istorija*, 1994) naudojosi bei atpasakojo ir šią *Kroniką*. Įvade jis rašo: „Toliau tęsiant Bileikių istoriją ir norint daugiau sužinoti apie Bileikius ir Vegerius, būtina pridėti vieninteles man prieinamas žinias apie paskutinius 200 metų, kurios atspindi parapijų ir bažnyčių gyvenimą tuometinėje Šiaulių apskrityje. Šiaulių apskrities kronikos nebeturiu, ji ir dabar nėra prieinama“⁸⁰. Laiconas *Kroniką* į lietuvių kalbą išvertė iš latviško Kalniņio vertimo ir publikavo 2006 m.⁸¹, jis vokiško originalo taip pat nematė. Skudra, sprendžiant iš panašiai klaidingos vietovardžių ir asmenvardžių transkripcijos kaip ir Laicono vertime, taip pat naudojosi tuo pačiu Kalniņio vertimu. Šio teksto autorius 2019 m. vokiško rankraščio nesėkmingai bandė ieškoti Latvijos nacionalinės bibliotekos H. Kalniņio fonde, Lietuvos ELB konsistorijoje, Vadakstės bibliotekoje, o 2020 m. – LVIA, Latvijos valstybės istorijos archyve (toliau – LVVA), Latvijos ELB konsistorijos archyve. Akmenės laikraščio *Vienybė* redaktorius Leopoldas Rozga apie Skudros archyvo nuostolius rašė: „Po arešto 1978 metais saugumas buvo paėmęs beveik visą Ž. Skudros archyvą, gausybę nuotraukų, archyvuose pasidarytų išrašų. Didelė dalis paimtų dokumentų dingo. Tad Žaniui Skudrai teko praktiškai iš naujo rašyti ir gimtojo Bileikių kaimo istoriją“⁸². Tai būtų viena iš galimų versijų, kad *Kronikos* vokiškas rankraštis buvo paimtas minėtos kratos metu. Tikėtina, kad rankraštis prapuolė XX a. septintame-dešimtame dešimtmetyje, tolesnis jo likimas nėra žinomas.

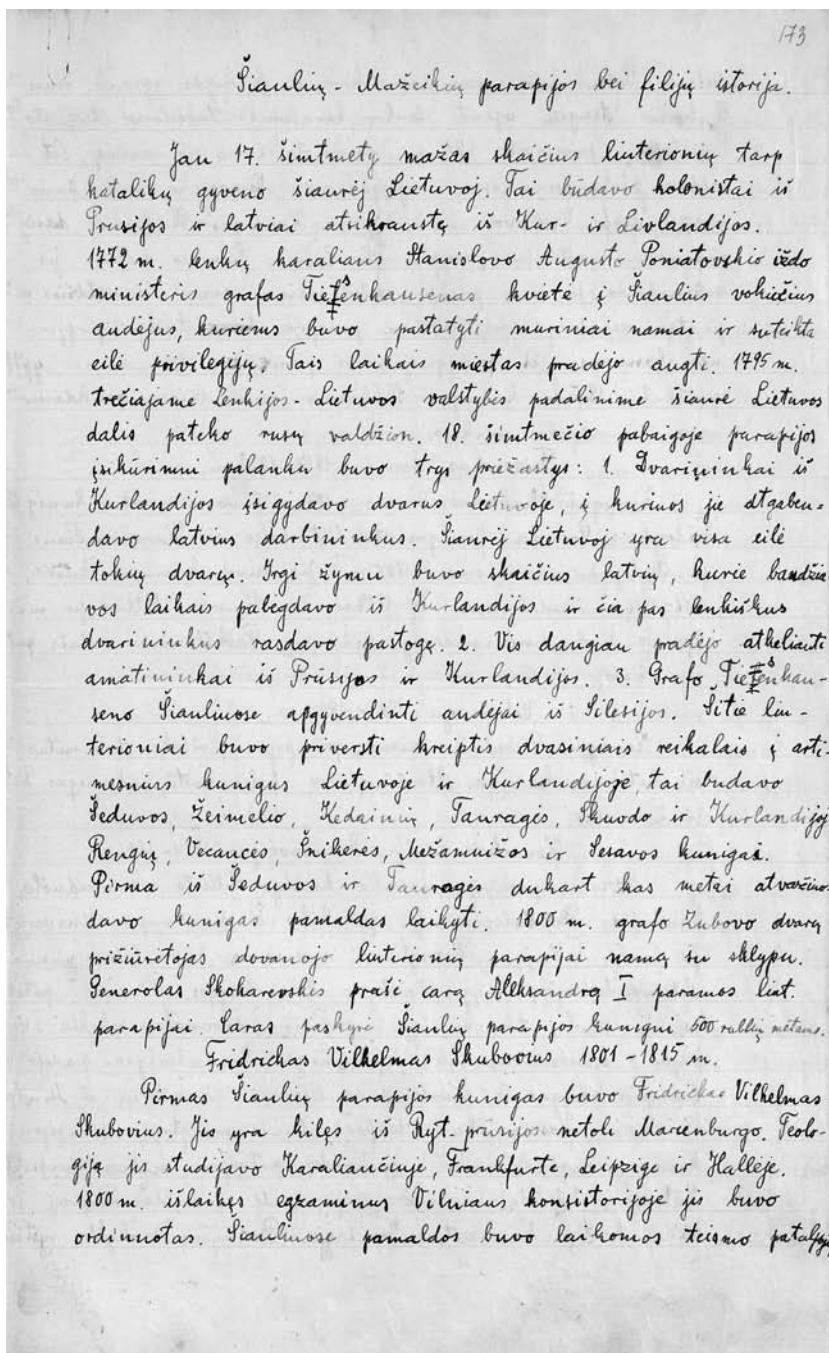
Parapijos kronikos rašymo tradiciją pratęsė kunigas Kupferis, kuris apie 1938 m. (datuojama pagal dokumento įrišimo vietą byloje) glaustai parašė parapijos istoriją lietuvių kalba *Šiaulių-Mažeikių parapijos bei filijų istorija* (16 p.; toliau – *Istorija*)⁸³ (ilustracija Nr. 6). Rašydamas jis visų pirma rėmėsi Distono kronika. XX a. aštuntame dešimtmetyje Kupferio *Istorijos* tekstas kitu rašikliu buvo papildytas kunigo Edvino Švagerio (nustatyta pagal

⁸⁰ Žanis Skudra, *Bilėku novada vēsture*.

⁸¹ *Šiaulių evangelikų liuteronų bendruomenės kronika*.

⁸² Leopoldas Rozga, „Politinių vėtrų pagairėje“, in: *Vienybė*, Akmenė, 2017-07-19, Nr. 55, p. 6.

⁸³ *AELBA*; žr. katalogą šiame straipsnyje Nr. 27, p. 291.

6 iliustracija. Teodoro Kupferio parapijos Istorijos (1938) fragmentas (AELBA; žr. katalogą šiame straipsnyje Nr. 27, p. 291)

rašysena). 2001 m. Laiconas publikavo Kupferio *Istorija*⁸⁴; šis tekstas buvo perpublikuotas Lietuvos ELB internetinėje svetainėje⁸⁵.

Vertingas šaltinis – konfirmacijų knygos. Jaunuoliai buvo konfirmuojami sulaukę 15–16 metų (kai kuriais atvejais ir vėliau) bažnyčiose, iki tol paprastai vykdavo mokymai Saunorių dvare ar tam tikrose sodybose (pavyzdžiui, Daunoravos dvaro valdos latvių dundurniekių jaunimas rinkosi vieno ūkininko sodyboje)⁸⁶. Konfirmacijų knygoje nurodomas konfirmuojamo jaunuolio gebėjimas skaityti, rašyti ir katekizmo mokėjimas. Tuo galima paaiškinti gana aukštą Panevėžio apskr. raštingumo statistiką (64%) Kauno gubernijoje (52–64%)⁸⁷, kurią „pagerino“ gausiai gyvenę latvių tautybės evangelikai liuteronai (nemaža dalis buvusios apskrities šiaurinės teritorijos tarp Žeimelio ir Brunavos, daugiausia gyvenama latvių, 1921 m. prijungta prie Latvijos). Konfirmacijų knygos 1834–1891 m. buvo pildomos vokiečių kalba, 1892–1904 m. – rusų kalba, 1905–1940 m. – vėl vokiečių kalba, nuo 1933 m. – ir latvių kalba. Jose iki 1904 m. imtinai nurodoma (pavyzdžiui, Daunoravos bendruomenės atveju) konfirmuojamojo gimimo vieta ir metai, tautybė – latvis ar vokiečių, užsiėmimas (dažniausiai – ūkininkas, samdinys, kalvis (Bulevičius-Bullītis iš Abgunstės), eigulys (*Grislen, Seedin, Vindedzis, Witte*), malūnininkas (Konov, Tiesnesis), rečiau – prievaizdas (Grinevičius), kepėjas (*Wikudegģis*), medžiotojas (Vroblėvskis iš Jaunpilio), archyvaras (Lanberg) ir kt.). Po 1904 m., kai buvo sugrįžta prie įrašų vokiečių kalba, konfirmuojamųjų tėvų profesija ir tautybė nebebuvo nurodoma. Šiaulių parapijos konfirmacijų knygos yra suskaitmenintos ir nuo 2018 m. viešai prieinamos internete⁸⁸.

Metrikų (krikšto, jungtųjų, mirties), konfirmacijų knygos pradėtos vesti tik nuo 1834 m. Nemaža dalis Šiaulių (Alkiškių) parapijos archyvo (krikšto, jungtųjų, mirties metrikų knygos, 67 vnt.) perduotos į LVIA. Lietuvos ELB metrikų knygos 1949 m. gruodžio 22 d. buvo įrašytos į tuometinio Lietuvos TSR centrinio valstybinio archyvo apskaitą. Lietuvos TSR valsty-

⁸⁴ [Theodor Kupffer, Edvinas Švageris], *op. cit.*; *Šiaulių evangelikų liuteronų bendruomenės kronika*.

⁸⁵ *Šiaulių-Mažeikių parapijos bei filijų istorija ir Alkiškių parapija*, in: <https://www.liuteronai.lt/Parapijos/Alkiskiu-parapija/Parapijos-istorija/Parapijos-istorija>, (2020-11-23).

⁸⁶ *Šiaulių evangelikų liuteronų bendruomenės kronika*, p. 41.

⁸⁷ *Latvijas vēstures atlants [kartogrāfiskais materiāls: [No senajiem laikiem līdz mūsdienām]*, galvėnais redaktors Jānis Turlajs, Rīga: Jāņa sēta, 2005, p. 35.

⁸⁸ *Buv. Šiaulių apskr. evangelikų liuteronų parapijos archyvas (dab. saug. vieta Alkiškių bažnyčioje)*, in: <http://joniskiolatviai.lt/knygos.html>, (2021-03-09).

binis istorijos archyvas po 1957 m. sausio 1 d. dokumentus perėmė iš Lietuvos TSR centrinio valstybinio archyvo. 1959 m. sudarant fondo Nr. 1218 apyrašą Nr. 1, Šiaulių ELB metrikų knygos jau buvo tame komplekte. Trys 1834–1854 m. Alkiškių ELB metrikų knygos, gautos iš Šiaulių Civilinės metrikacijos skyriaus, į fondo Nr. 1218 apyrašą Nr. 1 buvo įrašytos 1977 m. spalio 28 d.⁸⁹ Kai kuriais atvejais atskiros evangelikų liuteronų krikšto metrikų knygos buvo vedamos ir katalikų bažnyčiose. Antai Akmenės RKB bažnyčioje išliko 1809–1814 m. evangelikų liuteronų krikšto knyga⁹⁰.

Kadangi Šiaulių apskr. parapija priklausė Kuršo konsistorijai, tai į šios archyvą pateko ir 1834–1875 m. metrikų knygų nuorašai. Tad LVVA galima aptikti ir šių metrikų nuorašus⁹¹ (lentelė Nr. 2). Kuršo konsistorijos metrikų knygų specifiką yra aptarusi archyvarė Valda Kvaskova⁹². Tai vertingas šaltinis šeimų genealogijos, bendruomenių demografijos, migracijos, asmenvardžių (maždaug nuo 1877 m. naujagimiams pradėta duoti daugybinius vardus – nuo 2 iki 4) ir kt. klausimams tirti.

2 lentelė. Šiaulių ir Alkiškių (su Jonišio, Žagarės bei kt. filijomis) ELB metrikų, konfirmacijų knygos bažnyčioje, LVIA ir LVVA

Data/vieta	Krikšto metrikų knygos	Jungtvių knygos	Mirties metrikų knygos	Konfirmacijų knygos	Iš viso
1937 m.	1834–1936 m.	1834–1936 m.	1834–1936 m.	1834–1932 m.	74
2018 m.	1932 m. –	1932 m. –	1940 m. –	1834–2010 m.	20
LVIA	1834–1931 m.	1834–1931 m.	1834–1931 m.	–	67
LVVA	1834–1875 m.	1834–1875 m.	1834–1875 m.	–	27

Alkiškių bažnyčios archyve išliko gaunamų (nuo 1920) ir siunčiamų (nuo 1918) raštų knygos, yra ir pavienių vertingų dokumentų – 1800 m. majoro Pavlo Saimonovo mūrinio pastato dovanojimo aktas maldos namams Šiauliuose įrengti, 1900 m. Kuršėnų kapinių medinės koplyčios⁹³ projektas

⁸⁹ LVIA raštas (Daiva Botyrienė, 2020-05-15).

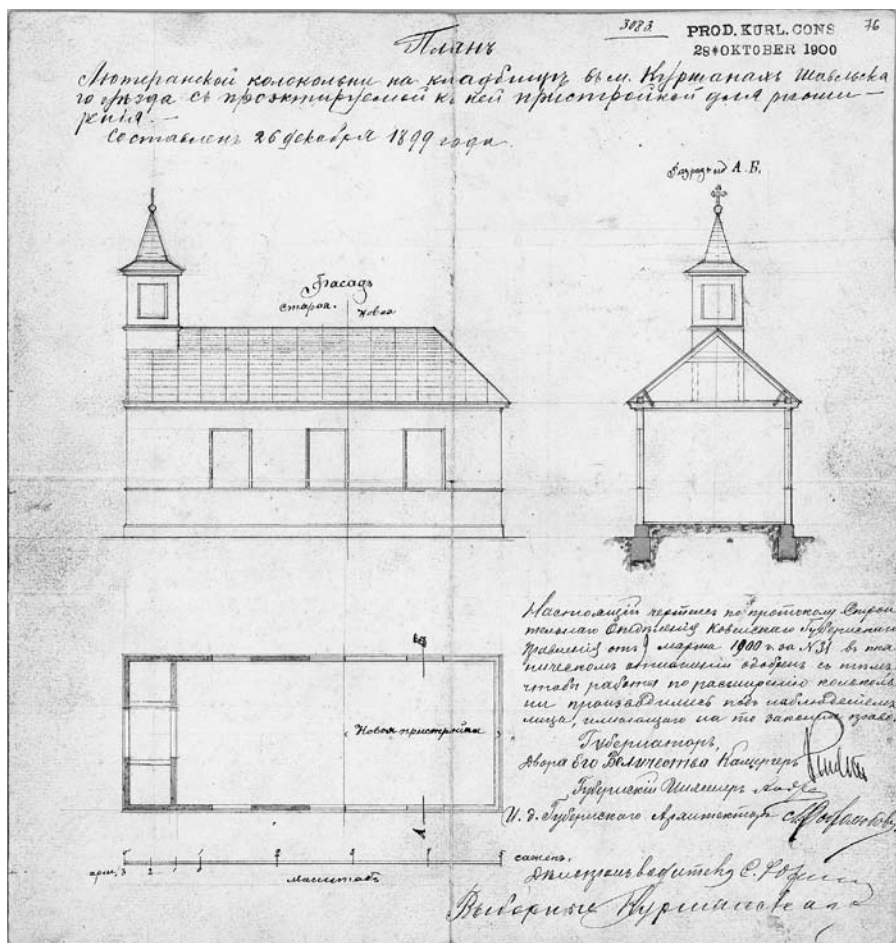
⁹⁰ LVIA, f. 3005, ap. 1, b. 2.

⁹¹ *Draudzes ārpus Latvijas teritorijas: Šauļu*, in: LVVA, f. 292, ap. 1, b. 81–107.

⁹² Valda Kvaskova, „Dzimtu vēstures dokumenti Latvijas Valsts vēstures arhīvā“, in: *Latvijas arhīvi*, Rīga, 2007, Nr. 1, p. 15–42.

⁹³ Estijos valstybės archyve (Tartu) saugomi 1943–1944 m. Schulzo-Kampfhenkelio (1910–1989) padaryti Kuršėnų koplyčios vaizdų negatyvai (*Heinz Ellenbergi kontaktkoopiate ja fotode kollektsoon vaadetest Riia – Narva liinil*, in: *Rahvusarhiiv*, EAA.2073.1.324.20.10–12).

7 iliustracija. Kuršėnų kapų koplyčios projektas. 1909 (ŠAM, f. 20, ap. 3, b. 1, l. 1)

(iliustracija Nr. 7), 1924 ir 1939 m. pamaldų grafikai (žr. priedus Nr. 2, 3), glausta Skuodo parapijos istorija su 1950 m. kunigų sąrašu ir kt.⁹⁴

Fotografijų rinkinys. Alkiškių ELB archyve taip pat saugomas turtingas (kelių tūkstančių) fotografijų rinkinys, apimantis XIX a. pabaigos – 1990 m. laikotarpį. Dalis jo (633 vnt.) buvo atrinkta ir suskaitmeninta ŠAM⁹⁵ (lentelė Nr. 3). Nuotraukose užfiksuoti asmenys, kiek buvo įmanoma, iden-

⁹⁴ ALEBA; žr. katalogą šiame straipsnyje Nr. 33, p. 291.

⁹⁵ Alkiškių (buv. Šiaulių) evangelikų liuteronų bažnyčios archyvas, in: ŠAM, f. 20, ap. 3, b. 2.

3 lentelė. Alkiškių ELB archyvo nuotraukų turinys (ŠAM, f. 20, ap. 3, b. 2)

Tema, chronologija	vnt.
Saunorių dvaras: parkas, pastatas, interjeras, darbai, kasdienybė, konfirmantų vasaros stovyklos, svečiai (1934–1939)	38
Alkiškių naujosios klebonijos darbo kabinetas (1958)	1
Latvijos dailės paroda Karo muziejuje Kaune (1938)	1
Kunigas Gustavas Rauskinis Kruopiuose (1937), Latvijos konsulate Šiauliuose (1939)	2
Žagarė. Krikštytos, laidotuvės (1934–1939)	6
Mažeikiai. Krikštytos (1943)	1
Mažeikiai. Konfirmacija (1943)	1
Laidotuvės Liepojoje (1944–1945) ir Alkiškių apyl. (?)	2
Radviliškis. Konfirmantai su kunigu Gustavu Rauskiniu ir Jonu Brinkiu (1943)	1
Pakruojis. Pamaldos prie uždarytos bažnyčios durų (1949)	1
Joniškis. Konfirmantai (1934–1939)	6
Saunorių dvaras. Konfirmantai (1934–1943)	16
Alkiškiai. Konfirmantai su kunigu Gustavu Rauskiniu, Alkiškių pradžios mokyklos vedėju, mokytoju, kantoriumi Friciu Krūminiu (1938–1945, 1958)	7
Žemaičių Naumiestis. Konfirmantai (1961)	1
Alkiškiai. Vestuvės Saunorių dvare (1936–1937)	3
Alkiškiai. Laidotuvės (1935–1939)	12
Alkiškiai. Kapų šventė (1938–1939)	3
Alkiškiai. Paminklas žuvusiesiems naujosiose kapinėse	2
Mančių kapinės. Kapų šventė (?) (1968)	1
Vasario 16-osios iškilmės Alkiškiuose (1936–1938)	12
Triškoniai. Latvių šeima (1932)	1
Santekliai. Latvių bendruomenė (1940)	3
Alkiškių latvių pradžios mokykla (1933, 1937)	2
Akmenės pagrindinė mokykla (1934)	1
Bambalų latvių pradžios mokykla (1935)	1

Alkiškių, Ramučių ir Bambalų mokyklų mokiniai Motinos dienos šventės metu Alkiškiuose (1936)	1
Nenustatytos mokyklos mokiniai	1
Alkiškių bažnyčia, interjeras, eksterjeras, liturginiai reikmenys (1934–1961)	20
Šiaulių parapijos ir kiti Lietuvos, Latvijos ELB kunigai (Teobaldas Ąvikas, Edgaras Hasmanis) (1842–1980)	19
Alkiškių (taip pat Jonišio, Źagarės filijų) parapijos kunigas Gustavas Rauskinis	21
Rėzeknės IX pėstininkų pulko kariškiai, tarp jų Gustavas Rauskinis (1922–1929)	42
Kunigo Eriko Lejjerio viešnagė Źagarėje, Alkiškiuose (1934)	2
Źeimelio bažnyčia ir klebonija. Kunigas Erikas Lejjeris su parapijiečiais	2
Źeimelis. Konfirmantai su kunigu Eriku Lejjeriu (1949, nenustatyta data)	3
Latgalos liuteronų apygardos probsto Karlio Irbės (Kārlis Irbe) viešnagė Alkiškiuose (1936)	1
Lietuvos universiteto Evangelikų teologijos fakulteto absolventai (1929)	1
Lietuvos ELB kunigų konferencija Vilniuje (1940)	2
Lietuvos ELB lietuvių sinodas Tauragėje (1933)	1
Lietuvos ELB konsistorija (1935)	1
Lietuvos ELB konsistorija (1955–1958, 1970, 1970–1973)	3
Lauksargių bažnyčios 90-ųjų metinių iškilmės (1977)	1
Kunigo Kurto R. Moro ordinacija Tauragėje (1978)	1
Latvijos ELB vyskupai Teodoras Grīnbergas, Jānis Matulis	2
Siberas, tremtiniai, kapinės ir laidotuvės	3
Latvija. Mazsalacos (1916), Raganos (1913) mokyklos mokytojai ir mokiniai	3
Mazsalacos „Vėžių karalius“ (1927), atvirlaiškis	1
Jono Brinkio iš Vismantų atvirlaiškis, Kaunas (XX a. pradžia)	1
Latvijos (Augstkalnės) ir Lietuvos ELB (Vanagų, Skuodo (1961)), Kaliningrado sr. (Bolšakovo) bažnyčios, koplyčios	4
Bermontininkų 1919 m. ir Antrojo pasaulinio karo pradžioje 1941 m. apgriauta Ryga	2
Liepojos ELB Šv. Trejybės bažnyčia	1

Liepojos ELB Šv. Onos bažnyčia	1
Žeimelio bažnyčia (1958)	1
Vilniaus ELB bažnyčia (1940)	2
Biržai. Lietuvos bankas (1935)	1
Papilė (1940)	3
Skulptūra (1968)	1
Žanis Skudra ir kt. Įvairūs Latvijos objektai (1925–1964)	21
Žanis Skudra. Medemrodės kapinės. Zubovų kapavietė (1957)	1
Žanis Skudra. Akmenė. Senasis malūnas (1961)	1
Žanis Skudra. Joniškis, Žagarė (1961)	5
Žanis Skudra. Kauno–Šiaulių ir Kauno–Rygos plentas (1956)	2
Įvairūs asmenys	10
Vilniaus sargas latvis Alkiškių apyl. (1940-07-12)	1
Rusijos imperijos ir Latvijos kariuomenės Rėzeknės IX pėstininkų pulkas	190
Įvairūs pavieniai asmenys ir grupės	111
Atvirlaiškiai	8
Iš viso	633

tifikuoti⁹⁶. Ši medžiaga turėtų dominti Lietuvos latvių bendruomenių ir latviškų evangelikų liuteronų parapijų istorijos tyrėjus. Rinkinyje gausu Alkiškių (lat. *Eltišķu baznīca*, vok. *Alkischek, Alkischki*) parapijos kunigo Rauskinio (1902–1979/1933–1979) gyvenimo epizodų – nuo pradžios mokyklos Mazsalacoje 1913–1916 m. iki karinės tarnybos (vyr. leitenanto, 1922–1929) Latvijos Respublikos kariuomenės Rėzeknės IX pėstininkų pulke (iš viso 232 vnt.). Jos gerokai papildo informaciją apie šį Latvijos karinį darinį⁹⁷. Rinkinyje taip pat yra užfiksuoti Akmenės–Kruopių krašto (Akmenės, Al-

⁹⁶ Konsultavo Kęstutis Pulokas (Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos valdybos narys), kun. doc. habil. dr. Darius Petkūnas, kun. Vaidas Klesevičius, kraštiečių, inžinierė Rasma Krūmiņa-Balklava (Ryga), kun. Guntis Kalme, Iveta Kalme (Latvijos ELB konsistorijos archyvarė) ir kt.

⁹⁷ *Ņem, Tēvzeme, tavs esmu viss!*: 9. Rėzeknes kājnieku pulkam – 100 = *Бери, Отчизна, я весь твой!*: κ 100-летию 9-ого Резекненского пехотного полка = *Take me, Fatherland, I am all yours!*: 100th anniversary of the 9th Rėzekne infantry regiment, albuma sastādītāji Kaspars Strods, Anna Līpenīte, Rėzekne: Latgales kultūrvēstures muzejs, 2019.

8 iliustracija. Alkiškių evangelikų liuteronų konfirmantų eiseną iš mokyklos į bažnyčią. Priekyje kunigas Gustavas Rauskinis, mokyklos vedėjas, mokytojas, kantorius Fricis Krūminis, horizonte – Alkiškių kaimas ir senkapiai (kalvelė). Nežinomo autoriaus nuotrauka (ŠAM, f. 20, ap. 3, b. 2, l. 102)

kiškių II, Bambalų, Ramučių, Menčių) latvių mokyklos mokytojai ir mokiniai, valstybinių ir kt. švenčių akimirkos (pavyzdžiui, 1936 ir 1938 m. Lietuvos nepriklausomybės 20-mečio minėjimas vasario 16 dieną). Taip pat gausu Saunorių dvaro (Salnorių, vok. *Sawnary*, lat. *Salnāri*, nuo 1838 m. buvo pagrindinė Šiaulių ELB parapijos kunigų rezidencija) ir čia veikusių konfirmantų vasaros mokyklų (iliustracija Nr. 8), kasdienio gyvenimo, ūkio darbų, švenčių akimirkų (1935–1939). Rinkinyje yra nemažai Alkiškių bažnyčios interjero (naujas altorius ir sakykla įrengti 1934 m.) ir eksterjero, liturginių reikmenų, joje tarnavusių kunigų (Distono, Jeskės, Švagerio) originalių ir reprodukuotų nuotraukų. Taip pat užfiksuota ir filijų (Joniškio, Mažeikių, Radviliškio, Žagarės) bei gretimų parapijų (Žeimelio ir Pakruojo filijos), bendruomenių (Alkiškių, Daunoravos) kasdienio ir dvasinio gyvenimo akimirkų: parapijiečių krikšto, konfirmacijų (pavyzdžiui, Joniškio 1936, 1938–1939), jungtivių ir laidotuvių (pavyzdžiui, Žagarės malūnininko A. E. Zygelio), pamaldų, bažnytinių ir kapinų švenčių (Alkiškiai), aukštų, garbių svečių (Lietuvos ELB latvių sinodo senjoro Eriko Leijerio, Latgalos liuteronų probsto Kārlio Irbės (1885–1966))⁹⁸ vizitų akimirkos ir kt.

⁹⁸ Gimė 1885 m. Kurše, mirė 1966 m. Rygoje, liuteronų dvasininkas (Latgalos diecezijos probstas (vyresnysis pastorius, dekanas), Balvų parapijos vadovas), politikas (Satversmės

Nemažiau svarbios ir nuotraukos apie kitas Lietuvos ELB parapijas, konsistoriją, latvių ir lietuvių sinodus, juose dirbusius kunigus (vyskupas Jonas Kalvanas vyr.). Yra keletas vaizdų su parapijiečių (Aleksandro ir Klaros Kirsių šeimos) tremties vieta Sibire (Buriatijos-Mongolijos ASSR), 1919 m. bermontininkų ir 1941 m. Antrojo pasaulinio karo pradžioje apgriautos Rygos vaizdais, Lietuvos latvių bendruomenės visuomeniniu gyvenimu (Vytauto Didžiojo universiteto latvių studentų draugijos „Sidabrenia“ senjoras Augustas Bullis).

Šiame rinkinyje yra vertingų ir paveldosaugos srities nuotraukų. Visų pirma minėtinos įvairios Lietuvos liuteronų bažnyčios (eksterjerai, interjerai ir liturginiai reikmenys). Kitose nuotraukose užfiksuotos Latvijos (Lestenė, Strutalė, Augstkalnė ir kt.), Lietuvos (Skuodas, Vanagai, Žeimelis ir kt.) evangelikų liuteronų, Romos katalikų bažnyčios (Skaistkalnė, Žagarė), miestai (Žagarė, Joniškis), dvarai (Mežuotnė), dvarininkų kapų koplyčios dvarvietėse (Eduolė), kapavietės (grafų Zubovų šeimos Medemrodėje), malūnai (Akmenė), infrastruktūros objektai (perkėla per Nemunėlį ties Skaistkalne, senieji Kauno–Šiaulių ir Kauno–Rygos plentai). Yra ir XX a. ketvirto-penkto dešimtmečio Latvijos (Aucės, Tukumo, Rėzeknės, Valkos), Lietuvos miestų ir miestelių (Biržų, Vilniaus, Papilės (1940)), Rygos įlankos lyvių pajūrio kaimų (Apšciemio) panoramų ir vaizdų. Dalis šių nuotraukų darytos XX a. šeštame-septintame dešimtmetyje keliautojo Žanio Skudros⁹⁹; tai identifikuota pagal rašyseną pieštuku ant kitos nuotraukų pusės. Tenka konstatuoti, kad šiame rinkinyje visiškai neatspindėtas pačios Šiaulių mies-

susirinkimo 1920–1922 m. ir 1-osios Saeimos deputatas 1922–1925 m.), jam atvykus į Latgalą 1911 m., suaktyvėjo liuteronų bažnyčios veikla (Latgaloje veikė tik 4 parapijos – Krustpilio, Daugpilio, Stružanų-Stirnienės, Balvų parapijos), 1913–1915 m. organizavo Balvų bažnyčios statybą.

⁹⁹ Žanis Skudra (1924–1994, chemijos technologas, sovietų politinis kalinys) studijavo Latvijos universitete, įgijęs chemijos technologo kvalifikaciją, dirbo Rygos eksperimentinėje biologinių preparatų gamykloje, kurį laiką – autobuso vairuotoju. Nuo paauglystės rinko žinias apie latvių tautos etnografinį ir religinį paveldą, sovietinės okupacijos metais parengė knygą apie Latvijai valdžios daromą žalą, knygą išleido Latvių nacionalinis frontas Stokholme. Nors ji pasirašyta slapyvardžiu, sovietiniai KGB organai Skudrą susėkė, ėmė jį persekioti. 1978 m. birželį buvo sulaukytas, apkaltintas šnipinėjimu ir tėvynės išdavimu, nuteistas 12 metų kalėjimo. Bausmę atliko Permės lageriuose, paleistas 1988 m., niekur negalėdamas įsidarbinti grįžo į gimtinę – Bileikius, dirbo kolūkio brigadoje, gyveno gimtajame Elgučių vienkiemyje, čia mirė ir buvo palaidotas kaimo kapinaitėse. Paliko nebaigtą gimtojo Bileikių kaimo istorijos rankraštį, gausią nuotraukų kolekciją, kurioje daug dabartinio Akmenės krašto vaizdų (Leopoldas Rozga, *op. cit.*, 2017-07-15, Nr. 54, p. 4; 2017-07-19, Nr. 55, p. 6; Leopoldas Rozga, „Skudra Žanis“, in: *Akmenės krašto enciklopedinis žinykas*, (2021-04-24).

to evangelikų liuteronų bendruomenės gyvenimas, nes neišlikęs (likimas nežinomas) Šiaulių bažnyčios ir Teodoro Kupferio fotoarchyvas.

Alkiškių evangelikų liuteronų bažnyčios archyvo katalogas

Alkiškių krikšto metrikų knygos

1. Krikšto metrikų knyga. *Eltišku [Alkiškių] ev. lut. draudzes dzimušo un kristito sarakstu noraksti. Iesākts: 1932. g. 1. oktobrī, Nr. 76. Pabeigts: 1937. g. 26. septembrī, Nr. 26.* Pildė Gustavas Rauskinis. Apima 1932–1937 m. laikotarpį. Viršeliai kieto kartono, violetinės spalvos, 29,9 × 21,1 cm. Numeruoti 49 lapai. Įrašai ir formuliaras – latvių kalba.
2. Krikšto metrikų knyga. *Eltišku [Alkiškių] ev. lut. draudzes dzimušo un kristito sarakstu noraksti. Iesākts: 1937. g., ar Nr. 27. Pabeigts: 1940. g. ar Nr. 26. Eltišku (Alkiškių) ev. lut. draudzes dzimušo un kristito saraksti. Sākti: 1940. g. 15/VIII, pēc civ. metrikācijas likuma ievēšanas Lietuvā). Iesākts: 1940. g., no 15/VIII, ar Nr. 1. Pabeigts: 1943. g., ar Nr. 11.* Pildė Gustavas Rauskinis. Apima 1937–1943 m. laikotarpį. Viršeliai kieto kartono, violetinės spalvos, 30 × 21,1 cm. Numeruoti 49 lapai. Įrašai ir formuliaras – latvių kalba.
3. Krikšto metrikų knyga. *Eltišku [Alkiškių] ev. lut. draudzes dzimušo un kristito saraksti. Iesākts: 1943. g., ar Nr. 12. Pabeigts: 1944. g. ar Nr. 33 Iesākts: 1955. g., ar Nr. 64. Pabeigts: 1967. g., ar Nr. 7.* Pildė Gustavas Rauskinis. Apima 1943–1944, 1955–1967 m. laikotarpį. Viršeliai kieto kartono, violetinės spalvos, 29,8 × 21,1 cm. Numeruoti 49 lapai. Įrašai ir formuliaras – latvių kalba.
4. Krikšto metrikų knyga. *Eltišku [Alkiškių] ev. lut. lat. draudzes dzimušo un kristito saraksti. Iesākts: 1967. g., ar Nr. 8. Pabeigts: 1992. g. 16. augustā, ar Nr. 15.* Pildė Gustavas Rauskinis, Edvinas Švageris ir kt. Apima 1967–1992 m. laikotarpį. Viršeliai kieto kartono, violetinės spalvos, 29,9 × 21,2 cm. Numeruoti 49 lapai. Įrašai ir formuliaras – latvių kalba.

Alkiškių santuokų metrikų knygų ir bylos

5. Santuokų metrikų knyga. *Eltišku [Alkiškių] ev.-lut. latviešu draudzes uzsaukto un laulato sarakstu noraksti par laiku no 1932. g. – 1940. g. 15. VIII.* Pildė Gustavas Rauskinis. Apima 1932–1940 m. laikotarpį. Viršeliai kieto margo kartono, rudos spalvos, 29,9 × 21,1 cm. Numeruota ir prirašyta 40 lapų. Įrašai ir formuliaras – latvių kalba.
6. Santuokų byla. *ELTIŠKŲ ev.-lut. draudzes LAULĪBU LIETA par 1933., 1934. un 1935. g.g.* Apima 1933–1935 m. laikotarpį. Kartono segtuvas,

31,2 × 23,5 cm. Numeruoti 24 lapai. Formuliaras – latvių, įrašai – latvių, lietuvių kalbomis.

7. Santuokų metrikų knyga. *Elkiškių ev.-liut. parapijos sutuoktųjų sąrašai. 1940 m. (nuo 15. VIII.) – 2010.12.* Pildė Gustavas Rauskinis, Edvinas Švageris ir kt. kunigai. Apima 1940–2016 m. laikotarpį. Viršeliai kartono, juodos spalvos, 34×21,8 cm. Numeruoti 99 lapai, prirašyti 93 lapai. Formuliaras – lietuvių, įrašai – lietuvių ir latvių kalbomis.

Alkiškių mirties metrikų knygos

8. Mirimo metrikų knyga. *Elkiškių ev.-liut. parapijos mirusiųjų sąrašai. 1940 m. (nuo 15. VIII.) –* Pildė Gustavas Rauskinis. Apima 1940–1944, 1956–1971 m. laikotarpį. Viršeliai kieto kartono, juodos spalvos, 34 × 21,8 cm. Numeruoti ir prirašyti 63 lapai. Formuliaras ir įrašai – lietuvių kalba.

Joniškio filijos metrikų knygos

9. Joniškio filijos santuokų byla. *ELTIŠŲU ev.-lut. draudzes JĀNIŠĶES filijas LAULĪBU LIETA par 1935. g.* Apima 1935–1937 m. laikotarpį. Kartono segtuvas, 31,2 × 23,5 cm. Numeruoti 28 lapai. Formuliaras – latvių, įrašai – latvių, lietuvių, vokiečių kalbomis.

Žagarės filijos metrikų knygos

10. Žagarės filijos krikšto, santuokų, mirties metrikų knyga. *Elkiškių ev.-liut. parapijos Žagarės filijos. 1) gimusiųjų, 2) sutuoktųjų ir 3) mirusiųjų sąrašai 1940. m. (nuo 15.VIII) –* Pildė Gustavas Rauskinis. Apima 1940–1944 m. laikotarpį. Viršeliai kieto kartono, violetinės spalvos, 34 × 22 cm. Numeruoti 49 lapai. Įrašai ir formuliaras – lietuvių kalba.
11. Žagarės filijos santuokų byla. *ELTIŠŲU ev.-lut. draudzes ŽAGARĖS filijas LAULĪBU LIETA par 1937., 1938. un 1939. g.g.* Apima 1937–1939 m. laikotarpį. Kartono segtuvas, 31,2 × 23,5 cm. Numeruoti 48 lapai. Formuliaras – latvių, įrašai – latvių, lietuvių kalbomis.

Konfirmacijų knygos

12. Šiaulių apskr. parapijos konfirmacijų knyga. *Confirmations [...] von 1834 bis 1845.* Pildė įvairūs kunigai (tarp jų: 1842 m. Jaunaucės kunigas Johannas Andreasas Gottfriedas Bielensteinas (1782–1851), Vircavos kunigo padėjėjas Karlas Wilhelmas Eduardas Bahderis (1793–1866/1816–1843/66¹⁰⁰)). Apima 1834–1845 m. laikotarpį. Virše-

¹⁰⁰ Wilhelm Räder, *op. cit.*, p. 9.

- liai kieto margo kartono, nugarėlė rudos odos. Nenumeruoti 98 lapai, prirašyti 95 lapai. Formuliaras ir įrašai – vokiečių kalba.
13. Šiaulių apskr. parapijos konfirmacijų knyga. *Kirchen=Buch Confirmations=Register. [...] Szawelschen Kreis von 1846 bis 1858*. Pildė Aleksandras Distonas. Apima 1846–1858 m. laikotarpį. Viršeliai kieto margo kartono, pilkos spalvos, nugarėlė rudos odos. Numeruoti 145 lapai, prirašyti numeruoti 143 lapai. Formuliaras ir įrašai – vokiečių kalba.
  14. Šiaulių apskr. parapijos konfirmacijų knyga. *Kirchen=Buch Confirmations=Register. [...] Szawelschen Kreis von 1859 bis 1873*. Pildė Aleksandras Distonas. Apima 1846–1858 m. laikotarpį. Viršeliai kieto margo kartono, pilkos spalvos, nugarėlė rudos odos. Numeruoti 192 lapai, prirašyti numeruoti 191 lapai. Formuliaras ir įrašai – vokiečių kalba.
  15. Šiaulių apskr. parapijos konfirmacijų knyga. *Kirchen=Buch Confirmations=Register. Der Evangelisch=Lutherischen Gemeinde der Szawelschen Kreis von 1874 bis 1888*. Pildė Aleksandras Distonas. Apima 1874–1888 m. laikotarpį. Viršeliai kieto margo kartono, pilkos spalvos, nugarėlė rudos odos. Nenumeruota 240 lapų, prirašyti numeruoti 478 puslapiai. Formuliaras ir įrašai – vokiečių kalba.
  16. Šiaulių apskr. parapijos konfirmacijų knyga. Pildė įvairūs kunigai. Apima 1888–1901 m. laikotarpį. Viršeliai kartono, juodos spalvos, nugarėlė rudos odos. Nenumeruota 190 lapų, prirašyti numeruoti 372 puslapiai. Įrašai – vokiečių kalba.
  17. Šiaulių apskr. parapijos konfirmacijų knyga. Pildė įvairūs kunigai. Apima 1902–1912 m. laikotarpį. Viršeliai kieto margo kartono, juodos spalvos, nugarėlė rudos odos. Nenumeruoti 143 lapai, prirašyta numeruotų 280 puslapių. Įrašai – rusų, vokiečių kalbomis.
  18. Šiaulių apskr. parapijos konfirmacijų knyga. *Konfirmanden-Register der Schaulschen Gemeinde 1913–1942*. Pildė Teodoras Kupferis (iki 1940-10-20) ir Gustavas Rauskinis (nuo 1941-06-08); nuo 1933 m. padalijus parapiją buvo pildyti Šiaulių, Mažeikių, Radviliškio bažnyčių įrašai. Apima 1913–1942 m. laikotarpį. Viršeliai kieto kartono, juodos spalvos, nugarėlė juodos odos. Nenumeruota 216 lapų, prirašyta numeruotų 430 puslapių. Formuliaras – vokiečių, įrašai – vokiečių, latvių kalbomis.
  19. Šiaulių apskr. parapijos konfirmacijų alfabetinio sąrašo knyga. *Alphabetisches Register der Konfirmierten von Jahre 1834 bis*. Pildė įvairūs kunigai. Apima 1834–1919 m. laikotarpį. Viršeliai tekstile apvilktos

kartono, nugarėlė rudos odos. Nenumeruota 212 lapų, prirašyti numeruoti 382 puslapiai. Formuliaras ir įrašai – vokiečių kalba.

20. Alkiškių parapijos konfirmacijų knyga. *Eltišku ev.-lut. draudzes iesvėtīto reģistrs. 1933–2010*. Pildė Gustavas Rauskinis, Edvinas Švageris ir kt. kunigai. Apima 1933–2014 m. laikotarpį. Viršeliai kieta kartono, juodos spalvos, 36,3 × 23,5 cm. Numeruoti 94 puslapiai. Formuliaras – latvių, įrašai – latvių, lietuvių kalbomis.

Komunikantų knygos

21. Žagarės komunikantų knyga. *Žagares ev.-lut. latviešu draudzes Dievgaldnieku saraksts. Iesākta 1920 gada 1. februārī. Pabeigta: 1939. gada 31. Decembrī*. Viršeliai kieta kartono, juodos spalvos, nugarėlė ir kampai tekstilės. Numeruota ir prirašyta 90 lapų su priešlapiais. Formuliaras ir įrašai – latvių kalba.
22. Jonišio komunikantų knyga. *Kommunikantenregister der Janischkischen Kirchen-(Kultus) Gemeinde in Kries Schaulen*. Apima 1920–1928 m. laikotarpį. Viršeliai kartono, juodos spalvos, nugarėlė ir kampai tekstilės. Numeruota ir prirašyta 100 lapų su papildomais 2 lapais. Formuliaras ir įrašai – vokiečių kalba.
23. Alkiškių komunikantų knyga. *Kommunikanten-Register der Alkischkischen Evangelisch-Lutherischen Gemeinde in den Jahren 1920*. Apima 1920–1930 m. laikotarpį. Viršeliai kartono, juodos spalvos, nugarėlė ir kampai tekstilės. Numeruoti 196 lapai, prirašyti 1–126, 141–142, 157–159, 170–171, 186 lapai su papildomais 3 lapais. Formuliaras ir įrašai – vokiečių kalba.
24. Alkiškių parapijos komunikantų sąsiuvinis. *Dievgaldnieku saraksts 2000 gada un 2001 gada*. Apima 2000–2001 m. laikotarpį. Prirašyta 12 lapų, 20,6 × 17 cm. Formuliaras ir įrašai – latvių kalba.

Posėdžių protokolų knygos

25. Šiaulių apskr. parapijos posėdžių protokolų knyga. Pildė Teodoras Kupferis ir kt. Apima 1906–1937 m. laikotarpį. Viršeliai kieta margo kartono, žalios spalvos, 36,8 × 23 cm. Numeruoti 42 lapai. Įrašai – vokiečių ir keletas – latvių kalbomis.
26. Alkiškių parapijos posėdžių protokolų knyga. *Alkišku Ev.-lut. [...] draudzes Padomes sežu protokolu grāmāta. Iesakts: 1. janv., 1956. g. – Pabeigta: ...* Pildė Gustavas Rauskinis ir kt. Apima 1956–1997 m. laikotarpį. Viršeliai kieta kartono, pilkos spalvos, 29,6 × 20,8 cm. Numeruoti 23 lapai. Formuliaras ir įrašai – latvių kalba.

Gaunamų, siunčiamų raštų ir kitų dokumentų knygos

27. Šiaulių apskr. parapijos gaunami raštai ir kiti dokumentai. *Archiv des ev.-luth. Pfarrrantes der Gemeinde Schaulen-Moscheiki / Akte Nr. 4. Rundschreiben des Ev.-luth. Konsistoriums in Litauen. Begonnen: 19. IV. 1920. Beendet: ...* Apima 1920–1938/1986 m. laikotarpį; raštai siųsti iš konsistorijos, LR Užsienio reikalų ministerijos, nurodymai kaip vesti metrikacijos bylas, dėl kitatikių laidojimo evangelikų liuteronų kapinėse, pamaldų laikymo per radiją, dėl pavardžių rašymo lietuviškai, Teodoro Kupferio rašyta (apie 1938) Šiaulių parapijos istorija (1772–1926) su Edvino Švagerio papildymu (1940–1986) (l. 173–180v). Minkšto kartono segtuvas, 33,5 × 23,5 cm. Numeruoti 187 lapai. Formuliaras – vokiečių, įrašai – vokiečių, lietuvių kalbomis.
28. Alkiškių parapijos gaunamų raštų byla. *ELTIŠKŲ Ev.-lut. draudzes IENĀKUŠIE raksti par 1934., 1935. un 1936. g.g.* Apima 1934–1936 m. laikotarpį. Kartono segtuvas, 31,2 × 23,5 cm. Numeruoti 109 lapai. Formuliaras – latvių, įrašai – latvių, lietuvių kalbomis.
29. Alkiškių parapijos gaunamų raštų byla. *ELTIŠKŲ Ev.-lut. draudzes IENĀKUŠIE raksti par 1938. gadu.* Apima 1938 m. laikotarpį. Kartono segtuvas, 31,2 × 23,5 cm. Numeruota 80 lapų. Formuliaras – latvių, įrašai – latvių, lietuvių kalbomis.
30. Alkiškių parapijos gaunamų konsistorijos raštų byla. *LIETUVAS Ev.-lut. Baznīcas KONSISTORIJAS raksti par 1933. gadu.* Apima 1933, 1941–1944 m. laikotarpį. Kartono segtuvas, 31,2 × 23,5 cm. Numeruoti 54 lapai. Formuliaras – latvių, įrašai – lietuvių, latvių, vokiečių kalbomis.
31. Alkiškių parapijos gaunamų konsistorijos raštų byla. *LIETUVAS Ev.-lut. Baznīcas KONSISTORIJAS raksti par 1937. un 1938. g.g.* Apima 1937–1938 m. laikotarpį; yra archyvo (nuo 1824/34) sąrašas (l. 20–23). Kartono segtuvas, 31,2 × 23,5 cm. Numeruoti 69 lapai. Formuliaras – latvių, įrašai – lietuvių kalbomis.
32. Alkiškių parapijos gaunamų konsistorijos raštų byla. *LIETUVAS Ev.-lut. Baznīcas KONSISTORIJAS raksti par 1940. gadu.* Apima 1940 m. laikotarpį; yra lapas su 1939 m. pamaldų grafiku (l. 5). Kartono segtuvas, 31,2 × 23,5 cm. Numeruotas 41 lapas. Formuliaras – latvių, įrašai – lietuvių, latvių kalbomis.
33. Alkiškių parapijos gauti laiškai, pažymos, raštai, projektai. *Alkiški. Dažādi raksti līdz 1979 gadam.* Apima 1800–1980 m. laikotarpį; išrašai dėl krikšto (1958–1980, tarp jų Nartaučių k. 1958), raštai dėl bažnyčios

- remonto (1971), susirašinėjimas su kunigais (Skuodo ir kt.), konsistorija (1963–1976), Gustavo Rauskinio biografija, sveikinimai bažnyčios 100 metų jubiliejaus proga (1961), Tryškių bažnyčios aprašymas ir ketinimai ją nugriauti (1954), Žeimelio bažnyčios patikros aktas, Skuodo bažnyčios istorija ir kunigų sąrašai (1950), konvertito istorija (1940), raštas dėl mūrinio namo su sklypu Mintaujos–Fabrikų g. sankryžoje dovanojimo bažnyčiai Šiauliuose (1800), Kuršėnų bažnyčios projektas (1900) ir kt. Kartono segtuvas, 31,2 × 23,5 cm. Numeruoti 76 lapai. Formuliaras – latvių, įrašai – lietuvių, latvių, rusų kalbomis.
34. Šiaulių apskr. parapijos siunčiamų raštų knyga. *Missiv der ausgefertigten Schreiben aus dem Evangelischen Lutherischen Pfarramt der Gemeinde Schaulen aus der Jahren 1918 – 25 Sept. 1924*. Apima 1918–1924 m. laikotarpį; yra 1917 m. parapijos bažnyčių, filijų, koplyčių, Saunorių klebonijos aprašymai, dvarų sąrašas, pajamos ir parapijiečių skaičius, kita statistika (p. 15–19), lapas su 1924 m. pamaldų grafiku. Viršeliai kieto margo kartono, rudos spalvos, nugarėlė tekstilės, 33,5 × 21,5 cm. Numeruota 200 puslapių. Formuliaras ir įrašai – vokiečių kalba.
35. Alkiškių parapijos siunčiamų raštų registracijos knyga. *Eltišku Ev.-lut. draudzes izejošo rakstu grāmata. Iesākta 1935. g.* Apima 1935–1944 m. laikotarpį. Viršeliai kieto kartono, juodos spalvos, nugarėlė ir kampai rudos tekstilės, 37 × 24 cm. Numeruoti 226 puslapiai. Formuliaras ir įrašai – latvių kalba.
36. Šiaulių apskr. parapijos siunčiamų raštų registracijos knyga. *Missiv der ausgefertigten Schreiben aus dem Evangelischen-Lutherischen Pfarramt der Schaulischen Kirchspiels aus der [...] von 18. Juli 1936*. Apima 1936–1941 m. laikotarpį. Viršeliai margo kartono, rudos spalvos, nugarėlė tekstilės, 33,8 × 22 cm. Numeruotas 91 lapas. Formuliaras – vokiečių, įrašai – vokiečių, lietuvių kalbomis.
37. Alkiškių parapijos siunčiamų raštų registracijos knyga. *Eltišku ev.-lut. [...] draudzes izejošo rakstu grāmata. Iesākts: [...] 1956. g. Pabeigta*. Apima 1956–1973 m. laikotarpį. Viršeliai kieto margo kartono, mėlynos spalvos, nugarėlė tekstilės. Numeruoti 24 lapai. Formuliaras – latvių, įrašai – latvių, lietuvių kalbomis.

Įvairūs

38. Saunorių klebonijos dokumentai. *ELTIŠKU Ev.-lut. draudzes SALNĀRU mācītāja muižas zemes iznomāšanas LĪGUMI. Draudzes Padoemes Protokoli, zemes korborešanas raksti, u.c. / laikā no 1922. g. – 1941. g.*

- (*ieskaitot*). Apima 1922–1941 m. laikotarpį. Kartono segtuvas, 31,2 × 23,5 cm. Numeruoti 38 lapai. Formuliaras ir įrašai – latvių kalba.
39. Į liuteronybę perėjusių Joniškio ir Žagarės filijų dokumentai. *Dokumenti par pārnākušiem no citām ticībām Ev.-lut. ticībā / arī no JANIŠĶES un ŽAGARES fil. / par 1934–1942. g.g. lieskait./*. Apima 1934–1942 m. laikotarpį. Kartono segtuvas, 31,2 × 23,5 cm. Numeruoti 88 lapai. Formuliaras ir įrašai – latvių kalba.
40. Šiaulių apskr. evangelikų liuteronų parapijos kronikos vertimo mašinraštis (kopija per kalnę). *Šauļu evanģeliski-luteriskās draudzes hronika, kuru iesācis rakstīt 1866. gadā Šauļu evanģeliski-luteriskais aprinča mācītājs, Aleksandrs Dāvids Emanuels Distons, tolaik draudzes mācītājs. Uz Eltišķu ev.-lut. latviešu draudzes mācītāja G. Rauskiņa ierosinājumu un lūgumu šo hroniku no oriģināla vācu valodas latviešu valodā tulkojis mācītājs Haralds Kalniņš – Rīga, 1961. gadā*. Iš vokiečių į latvių kalbą vertė Haroldas Kalninis. Apima 1772–1937 m. laikotarpį. Mašinraštis su tarpais tekste (neiššifruoti vietovardžiai ir asmenvardžiai), 28,8 × 20,5 cm. Numeruoti 48 lapai. Formuliaras ir tekstas – latvių kalba.
41. Šiaulių apskr. parapijos pajamų-išlaidų (juodraštinė) knyga. Apima 1926–1937 m. laikotarpį. Viršeliai kieto margo kartono, juodos spalvos, nugarėlė ir kampai tekstilės. Numeruoti ir prirašyti 82 lapai. Įrašai – vokiečių kalba.
42. Šiaulių parapijos dokumentai. *Šauļu Ev.-lut. lat. Draudze*. Apima 1957–1988 m. laikotarpį; 1973–1988 m. pajamų-išlaidų žiniaraščiai, 1972 m. „dvidešimtuko“ sąrašai, Skuodo ir Šiaulių (1979) komitetas, 1957 m. Šiaulių bendruomenės sąrašas, telegramos, 1958–1962 m. gaunami raštai. Kartono segtuvas, 31,5 × 23,5 cm. Numeruoti 52 lapai. Formuliaras – latvių, raštai – lietuvių, latvių, rusų kalbomis.

LMAVB (buv. ŠAM) rinkinys (f. 37)

43. Šiaulių apskr. parapijos raštai (siųsti kunigo Konrado Šulco iš Šiaulių). *Probst-Archiv Zuschickten aus Schaulen 1830 bis 1841*. Apima 1830–1841 m. laikotarpį; apyskaitos, statistinės žinios apie Šiaulių parapijos 1833–1840 m. ir visos Vilniaus apygardos 16 parapijų 1840 m. (Vilniaus, Kauno, Kėdainių, Tauragės, Kretingos, Skuodo, Šiaulių (ki-taip vad. Saunorių), Žeimelio, Biržų, Gardino, Noidorfo-Noibrovo¹⁰¹,

¹⁰¹ Noidorfo (vok. *Neudorf*) – Noibrovo (vok. *Neubrow*) protestantų olandų ir vokiečių kolonija įsikūrė 1617 m. prie Bugo, LDK, Bresto vaivadijoje, egzistavo iki 1940 m., kaimų pavadinimai 1928 m. pakeisti: *Neydorf* į *Mościce Dolne* (dab. Lenkija), *Neybruch* į *Mościce Górne*.

Bialystoko (Gardino gub.), Minsko, Slucko, Mogiliovo, Polocko) apie krikštą, santuokas ir mirtis, siųstos Kuršo konsistorijos Vilniaus konsistorijos patarėjui. Numeruota 180 lapų. Formuliaras ir tekstas – vokiečių kalba. LMAVB, f. 37, b. 2660.

44. Šiaulių apskr. parapijos raštai (siųsti kunigų Konrado Šulco, Aleksandro Distono iš Saunorių (*Sawnary*) dvaro-klebonijos, Šiaulių). *Probst-Archiv Zuschickten aus Schaulen 1841 bis 1853*. Apima 1841–1851 m. laikotarpį; 1841–1848 m. apyskaitos, statistinės lentelės apie Šiaulių parapijos ir visos Vilniaus apygardos 16 parapijų krikštą, santuokas, mirtis, konfirmaciją, siųstos Kuršo konsistorijos Vilniaus apygardos probstui Georgui Gilbertui. Numeruota 217 lapų. Formuliaras ir tekstas – vokiečių kalba. LMAVB, f. 37, b. 2661.

Akmenės krašto muziejus

45. Gaunamų raštų byla. *Officielle Papiere für das Jahr 1856*. Apima 1856 m. laikotarpį; krikšto, santuokų ir kt. išrašai, Šiaulių kalėjimo liuteronų tikėjimo kalinių sąrašas. Segtuvas, 36 × 24,6 cm. Numeruoti 85 lapai. Formuliaras – vokiečių, įrašai – vokiečių, rusų, latvių kalbomis. AkKM, Nr. Is-124.
46. Gaunamų raštų byla. *Officielle Papiere für das Jahr 1862*. Apima 1862 m. laikotarpį; krikšto, santuokų ir kt. išrašai, testamentų nuorašai. Segtuvas, 37 × 25,2 cm. Numeruoti 66 lapai. Formuliaras – vokiečių, įrašai – vokiečių, rusų, latvių kalbomis. AkKM, Nr. Is-126.
47. Gaunamų raštų byla. *Archiv des ev.-luth. Pfarramtes der Gemeinde Schaulen-Moscheiki. Akte Nr. 15. Geburtsscheine. Begonnen: 4.X.1863. Beendet: 19.III.1939*. Apima 1863–1937 m. laikotarpį; krikšto, santuokų ir kt. išrašai. Minkšto kartono segtuvas, 35,2 × 23,1 cm. Numeruoti 302 lapai. Formuliaras – vokiečių, įrašai – vokiečių, rusų, latvių, lietuvių kalbomis. AkKM, Nr. Is-125.
48. Gaunamų raštų byla. *Archiv des ev.-luth. Pfarramtes der Gemeinde Schaulen-Moscheiki. Akte Nr. 16. Proklamations-scheine. Begonnen: 26.XII.1907. Beendet: 01.XI.1938*. Apima 1907–1938 m. laikotarpį; krikšto, santuokų ir kt. išrašai. Minkšto kartono segtuvas, 36 × 23,4 cm. Numeruoti 188 lapai. Formuliaras – vokiečių, įrašai – vokiečių, rusų, latvių, lietuvių k. AkKM, Nr. Is-122.

Lietuvos liuteronų bažnyčių albumas (1957) (AELBA)

49. Lietuvoje veikusių liuteronų bažnyčių albumas (1957), dedikuotas Gustavui Rauskiniui 25-erių ordinacijos metų proga. Yra 27 Lietuvoje

veikusią bažnyčių ir maldos namų nuotraukos: Būtingės, Sartininkų (medinio namo), Priekulės (laikinos ir senosios bokšto), Klaipėdos, Kintų (mūrinių namų), Alkiškių, Sudargo (medinio namo), Batakių, Skirsnemunės, Šilutės, Švėkšnos, Tauragės, Saugų, Vyžu, Ramučių, Pašišų, Žeimelio, Biržų (griuvėsių), Nidos, Plikių, Skaudvilės, Skuodo, Kretingos, Lauksargių, Katyčių (mūrinio namo), Vanagų, Žemaičių Naumiesčio. Dedicacija latvių kalba: *Eltišķu baznīca. „Mīļš mūsu Dieva nams Svētu ritu staigājams...“ Kā sveiciens un veltījums Eltišķu draudzes mācītājam Gustavam Rauskiņam viņa 25 gadu ordinācijas jubilejas svētkos 15.IX.1957. Lietuvas Ev.-lut. Baznīcas konsistorija. Viršeliai rudos dirbtinēs odos, lapai žalio kartono, 33,8 × 25,1 cm.*

Santrumpos

- AELBA – Alkiškių evangelikų liuteronų bažnyčios archyvas
- AkKM – Akmenės krašto muziejus
- ELB – Evangelikų Liuteronų Bažnyčia
- LNA – Latvijos nacionalinis archyvas
- LVVA – Latvijos valstybės istorijos archyvas
- LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas
- LMAVB – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka
- RKB – Romos Katalikų Bažnyčia
- ŠAM – Šiaulių „Aušros“ muziejus

Priedas

1 priedas. Šiaulių (Alkiškių) evangelikų liuteronų bažnyčios archyvo sudėtis, 1937-08-26, sudarė Gustavas Rauskinis, parengė Ernestas Vasiliauskas (in: *AELBA*, I. 20–23; žr. katalogą šiame straipsnyje Nr. 31, p. 291)

Eil. Nr.	Bylos pavadinimas	Sen. eil. Nr.	Metai	
1.	Kunigų savišalpos kasos statutai ir dokumentai	1.	1892–1893	–
2.	Konsistorijos aplinkraščiai ir įsakymai	2.	1838–1839	–
3.	Konfirmantų sąrašas	3.	1861–1864	6500–5914
4.	---	4.	1881–1884	4957–6024
5.	---	5.	1884–1888	6025–5045
6.	---	6.	1888–1891	5046–2915
7.	---	7.	1891–1894	2916–8960
8.	---	8.	1895–1898	1–4151
9.	---	9.	1899–1901	5350–7684
10.	---	10.	1902–1903	1–62
11.	Leidžiamų raštų knyga	11.	1824–1831	1–36
12.	---	12.	1832–1837	1–129
13.	---	13.	1838–1845	1–113
14.	---	14.	1846–1875	1–414
15.	---	15.	1875–1897	415–604
16.	---	16.	1898–1908	1–904
17.	---	17.	1909–1914	1–440
18.	---	18.	1914–1917	441–132
19.	---	19.	1924–1929	681–646
20.	Kasos knyga	20.	1868–1916	
21.	Konsistorijos įsakymai	21.	1824–1828	
22.	---	22.	1829–1832	
23.	---	23.	1833–1835	
24.	---	24.	1836–1837	

25.	---	25.	1840–1841	
26.	---	26.	1842–1844	
27.	---	27.	1845–1846	
28.	---	28.	1849–1850	
29.	---	29.	1851–1853	
30.	---	30.	1854–1856	
31.	---	31.	1858–1862	
32.	---	32.	1862–1864	
33.	---	33.	1865–1868	
34.	---	34.	1869–1873	
35.	---	35.	1874–1877	
36.	---	36.	1878–1881	
37.	---	37.	1882–1884	
38.	---	38.	1885–1890	
39.	---	39.	1891–1895	
40.	Parapijos narių reg. sąrašai	40.	1922–1923	
41.	Įvairių atžymėjimų byla	41.		
42.	Jungtusių leidimai	42.	1842–1844	
43.	Įvairių 1909 m. raštų byla	43.	1909–1912	
44.	--- 1913	44.	1913–1914	
45.	--- 1914	45.	1914–1915	
46.	Komunijos byla	46.	1912–1913	
47.	---	47.	1914–1915	
48.	Joniškio parapijos kasos knyga	48.	1860–1913	
49.	Jungtusių leidimai	49.	1830–1831	
50.	---	50.	1832–1833	
51.	Įvairių protokolų byla	51.	1827–1828	
52.	Įvairių pinig. raštų byla	52.	1813–1816	
53.	Jungtusių leidimų byla	53.	1837–1838	
54.	---	54.	1839–1840	

55.	Gautų raštų byla	55.	1833–1850	
56.	---	56.	1854–1857	
87.	---	87.	1858–1861	
58.	---	58.	1862–1865	
59.	---	59.	1866–1871	
60.	---	60.	1872–1880	
61.	---	61.	1881–1887	
62.	Jungtuvių leidimai	62.	1841–1842	
63.	---	63.	1834–1835	
64.	---	64.	1836–1837	
65.	---	65.	1827–1829	
66.	Konsistorijos raštai	66.	1896–1902	
67.	Įvairių raštų byla	67.	1896–1902	
68.	---	68.	1848–1850	
69.	Įsakymai ir aplinkraščiai	69.	1866–1868	
70.	Gauti raštai	70.	1824 ir kt.	
71.	Įvairių metų komunikantų sąrašas	71.	–	
72.	Elkiškių bažnyčios statybos sąmatos ir kiti raštai	72.	1865	
73.	Protokolų knyga	21.	1931–1937	46
74.	---	22.	1922–1931	45
75.	Parapijų pasidalinimo byla	8.	1927–1930	2
76.	Turto sąrašas	18.		5
77.	Įvairių metų sinodų protokolai	16.		77
78.	Buvusio tarybos nario B. Švagero suklastotų kvitų byla	15.		94
79.	Aukų lapai aukoms sinodui	14.	1926	29
80.	Įvairių raštų byla	13.	1927	8
81.	Aukų lapai įvairioms aukoms	13a.	1932	6
82.	Kapinių aptvėrimo byla	12.	1921–1930	8

83.	Parapijos įgaliojimų rinkimų protokolai	11.	1924–1925	40
84.	Revizijos komisijos protokolai	10.	1925–1935	33
85.	Naujų kapinių steigimo raštai	9.	1923–1929	19
86.	Raštai parapijos tarybai	20	1928–1930	19
87.	Par. įgaliotinių rinkimų prot.	19.	1928	39
88.	Tarybos protokolų originalai	5.	1934–1935	47
89.	Parapijos susirinkimų protokolai	6.	1923–1933	46
90.	Parapijos įgaliotinių rinkimų protokolai	7.	1933	44
91.	Tarybos gauti raštai 1931 m.	2.	1931	25
92.	--- 1932 m.	3.	1932	30
93.	--- 1933 m.	4.	1933	16
94.	--- 1934 m.	5.	1934	54
95.	--- 1935 m.	6.	1935	28
96.	--- 1936 m.	7.	1936	26
97.	Leidžiamųjų raštų knyga	26.	1925–1936	30
98.	Gautų raštų knyga	26a.	1924–1936	32
99.	Kasos pajamų orderių 12 knygelių šakn.		1924–1936	
100.	--- išlaidų --- 10 ---		1925–1936	
101.	Kapinių varpo pajamų orderių knygutės šaknelė		1932–1935	100
102.	Parduotų iš kapinių medžių raštai	4.	1930	6
103.	Tarybos gauti 1930 m. raštai	1.	1930	46
104.	76 įvairių bažnytinių mokesčių rinkliavų ir aukų kvitų knygelių šaknelės			
105.	Gimusių, konfirmuotų, sutuoktų ir mirusių asmenų sąrašai 1824–1833 m.	–	1824–1833	1–76
106.	Gimusių asmenų sąrašai 1834–1837 m.	–	1834–1837	1–272

107.	-- 1838–1841	–	1838–1841	1–229
108.	-- 1842–1846	–	1842–1846	1–38
109.	-- 1846–1853	–	1846–1853	39–217
110.	-- 1853–1862	–	1853–1862	218–103
111.	-- 1862–1868		1862–1868	104–299
112.	-- 1868–1874		1874–1882	300–196
113.	-- 1874–1882		1874–1882	197–26
114.	-- 1882–1887		1882–1887	27–110
115.	-- 1887–1892		1887–1892	111–351
116.	Gimusių asmenų sąrašas		1893–1899	1–321
117.	--		1900–1911	1–232
118.	--		1912–1927	1–145
119.	--		1928–1932	1–100
120.	--		1933–1936	1–43
121.	Gimusių asmenų alfabeto rodyklė		1824–1911	
122.	--		1912–1936	
123.	Sutuoktų asmenų sąrašai		1834–1844	1–59
124.	--		1845–1854	1–19
125.	--		1854–1867	20–25
126.	--		1867–1871	26–100
127.	--		1871–1880	26–100
128.	--		1881–1889	1–105
129.	--		1889–1897	106–80
130.	--		1897–1910	81–71
131.	--		1911–1927	1–85
132.	Eltiškių --		1928–1932	26
133.	--		1933–1936	14
134.	Mirusių asmenų sąrašai		1834–1844	1–27
135.	--		1845–1855	1–149
136.	--		1855–1869	150–290

137.	---		1839–1881	291–128
138.	---		1881–1892	129–218
139.	---		1893–1904	230–194
140.	---		1905–1927	1–130
141.	---		1928–1930	1–101
142.	Eltiškių ---		1931–1932	26
143.	---		1933–1936	26
144.	Žagarės filijos gimusių, sutuoktų ir mirusių asmenų sąrašai		1933–1936	20
145.	Joniškio ---		1933–1936	23
146.	Mirusių asmenų alfabeto registas		1824–1910	–
147.	---		1911–1936	–
148.	Konfirmantų alfabeto registas		1834–1920	
149.	---		1921–1924	
150.	Konfirmantų sąrašas		1834–1845	1–140
151.	---		1846–1858	1–129
152.	---		1859–1873	1–213
153.	---		1874–1888	1–163
154.	---		1888–1901	164–177
155.	---		1902–1912	1–194
	Konfirmantų sąrašai 1913–1932 m. randasi pas Kupferį			
156.	Išsiųstų raštų knyga		1918–1924	1–680
	--- 1924–1932 m. X 31 d. pas Kupferį			
157.	---		1932–1934	1–1063
158.	[Elkiškių] komunikantų sąrašas		1920–1929	1–326
159.	Eltiškių ---		1929–1935	1–631
160.	Jāniškes ---		1920–1926	1–500
161.	---		1926–1933	501–438

162.	Išnešiojamų raštų knyga		1932–1938	31
163.	---		1935–1936	2
164.	Eltiškių, Žagarės ir Joniško parapijų bažnytinė kronika		1932–1936	100
165.	Išeinamų raštų knyga		1935–1936	28
166.	Elkiškių parapijos gimimo metrikai		1937	
167.	--- jungtinių ---		1937	
168.	--- mirusiųjų ---		1937	
169.	Joniškio filijos gimusių, sutuoktų ir mirusių asmenų metrikai		1937	
170.	Žagarės filijos gimusių, sutuoktų ir mirusių asmenų metrikai		1937	
171.	Leidžiamų raštų knyga		1937	
172.	Išnešiojamų raštų knyga		1937	
173.	Bažnytinė kronika		1937	
174.	Konfirmantų knyga		1937	
175.	Konfirmantų knyga		1937	
176.	Gautų raštų byla		1937	
177.	Kapinių knyga		1937	
178.	Kasos pajamų orderiai ir dokumentai		1937	
179.	--- išlaidų ---		1937	
180.	Kasos knyga		1937	

2 priedas. 1924 m. Šiaulių evangelikų liuteronų parapijos pamaldų sąrašas, iš latvių kalbos vertė Ernestas Vasiliauskas (in: ŠAM, f. 20, ap. 3, b. 1, l. 2)

Mėnuo	Šiauliai	Alkiškiai	Žagarė	Joniškis	Mažeikiai	
Sausis	6 d. vokiečių-latvių kalbomis	27 d. latvių kalba	13 d. latvių kalba	20 d. latvių kalba	20 d. latvių-vokiečių kalbomis	1 d. Kursėnai , vokiečių-latvių kalbomis
Vasaris	3 d. latvių-vokiečių kalbomis	24 d. latvių kalba	17 d. latvių kalba	10 d. latvių konfirmacija	10 d. latvių-vokiečių kalbomis	2 d. Pabalvė , vokiečių-latvių kalbomis
Kovas	2 d. vokiečių-latvių kalbomis	25 d. latvių kalba	16 d. latvių kalba; 30 d. vokiečių-latvių kalbomis	12 d. latvių kalba	23 d. latvių-vokiečių kalbomis	9 d. Radviliškis , latvių-vokiečių kalbomis
Balandis	6 d. latvių-vokiečių kalbomis; 17 d. vokiečių-latvių kalbomis	13 d. latvių konfirmacija; 21 d. latvių kalba	20 d. latvių konfirmacija	18 d. latvių-vokiečių kalbomis; 27 d. vokiečių-latvių kalbomis	22 d. latvių-vokiečių kalbomis	
Gegužė	4 d. latvių-vokiečių kalbomis	18 d. latvių kalba; 29 d. vokiečių-latvių kalbomis	11 d. latvių-vokiečių kalbomis	25 d. latvių kalba	25 d. latvių-vokiečių kalbomis	
Birželis	8 d. vokiečių-latvių kalbomis	24 d. latvių kalba	10 d. latvių kalba	9 d. latvių kalba	22 d. latvių-vokiečių kalbomis	1 d. Kursėnai , latvių-vokiečių kalbomis; 15 d. Pabalvė , vokiečių-latvių kalbomis; 29 d. Radviliškis , vokiečių-latvių kalbomis

Liepa	6 d. latvių-vokiečių kalbomis	27 d. latvių-vokiečių kalbomis; vokiečių konfirmacija	13 d. vokiečių-latvių kalbomis	20 d. latvių-vokiečių kalbomis	20 d. latvių-vokiečių kalbomis	
Rugpjūtis	3 d. latvių-vokiečių kalbomis; vokiečių konfirmacija	17 d. latvių kalba	10 d. latvių kalba	24 d. latvių kalba	20 d. latvių-vokiečių kalbomis	15 d. Kuršėnai , vokiečių-latvių kalbomis; 16 d. Pabalvė , vokiečių-latvių kalbomis; 30 d. Vieکشniai , latvių-vokiečių kalbomis
Rugsėjis	7 d. latvių-vokiečių kalbomis	21 d. latvių kalba	14 d. latvių-vokiečių kalbomis	28 d. latvių-vokiečių kalbomis	28 d. latvių-vokiečių kalbomis	28 d. Radviliškis , latvių-vokiečių kalbomis
Spalis	12 d. vokiečių-latvių kalbomis	5 d. latvių kalba; 31 d. latvių kalba	19 d. latvių kalba	26 d. latvių kalba	26 d. latvių-vokiečių kalbomis	
Lapkritis	2 d. latvių-vokiečių kalbomis; latvių konfirmacija	30 d. latvių kalba	9 d. latvių kalba	16 d. latvių kalba	23 d. latvių-vokiečių kalbomis	1 d. Kuršėnai , latvių-vokiečių kalbomis
Gruodis	12 d. vokiečių-latvių kalbomis; 28 d. latvių-vokiečių kalbomis	25 d. latvių kalba; 31 d. latvių kalba	14 d. latvių kalba; 26 d. latvių kalba	21 d. latvių kalba; 27 d. latvių kalba	29 d. latvių kalba	8 d. Radviliškis , vokiečių-latvių kalbomis

Pastabos:

Pamaldos prasideda 10 val., antrosios – 12 val.

Konfirmuojami vaikai renkasi į mokymus: 1) **klebonijoje** – vasario 18 d., berniukai – kovo 17 d., konfirmacija balandžio 13 d. – **Alkiškių** bažnyčioje ir balandžio 20 d. – **Žagarės** bažnyčioje; 2) **Joniškyje** – sausio 21 d., konfirmacija – vasario 10 d.; 3) **Šiauliuose** – spalio 13 d., konfirmacija – lapkričio 2 d.

Biliūniškiuose būsiu sausio 2 d., **Vegeriuose** – sausio 15 d. ir liepos 2 d., **Šakynoje** – birželio 7 d. ir spalio 11 d.

Žagarėje priėmimo valandos – šeštadieniais prieš Joniškio sekmadienius.

Klebonijoje priėmimo valandos – ketvirtadieniais ir penktadieniais.

Kunigas **T. Kupferis**

3 priedas. Alkiškių, Žagarės ir Jonišio evangelikų liuteronų latvių parapijų 1939 m. pamaldų sąrašas, iš latvių kalbos vertė Ernestas Vasiliauskas (in: *ŠAM*, f. 20, ap. 3, b. 1, l. 3)

Mėnuo	Alkiškiai	Žagarė	Joniškis	Pastabos
Sausis	6 d., 29 d.	15 d.	22 d.	
Vasaris	16 d. Valstybės šventė; 26 d.	5 d.	19 d.	18 d. Biliuniškiai
Kovas	1 d. Pelenų trečiadienis; 26 d.	12 d.	19 d.	
Balandis	6 d., 16 val. Šventoji vakarienė; 7 d. penktadienis 9 d., 5.30 ir 10.30 val.; 30 d.	2 d., 16 d.	10 d. 30 d. vok.	
Gegužė	14 d. Motinos diena; 18 d. vokiečių kalba; 30 d.	29 d. konfirmacija (ir Motinos diena)	28 d. konfirmacija (ir Motinos diena)	7 d. Vegeriai; 21 d. Šakyna
Birželis	4 d., 24 d.	4 d. vokiečių kalba; 18 d.	11 d.	
Liepa	16 d. konfirmacija; 30 d. (ryte bažnyčioje. 15 val. kapų šventė)	23 d.	2 d. kapų šventė Jonišio kapinėse	9 d. 11 val. jaunimo diena Saunoriuose (būtinai dalyvavimas Alkiškių parapijos konfirmantams).
Rugpjūtis	19 d. (šeštadienio 18.30 Komunija); 20 d.	6 d. (ryte bažnyčioje. Vakare kapinėse kapų šventė, su žvakelėmis)	13 d.	15 d. Auksučių kapų šventė, 11 val.
Rugsėjis	3 d., 24 d.	17 d.	10 d.	30 d. Klykoliai
Spalis	15 d. Pjūties padėkos šventė; 31 d. Reformacijos šventė	1 d. Pjūties padėkos šventė	8 d. Pjūties padėkos šventė; 22 d. vokiečių kalba	

Lapkritis	5 d.; 26 d. Mirusiųjų paminėjimo diena	19 d.	12 d.	
Gruodis	3 d.; 24 d. 16 val. vakarelis prie eglutės; 31 d. 17 val. vakarelis prie eglutės ir Komunija	17 d.; 26 d. 15 val. popietė prie eglutės	10 d.; 25 d. 15 val. popietė prie eglutės	

Nurodytas pamaldas vokiečių kalba laiko senj. kun. Th. Kupferis.

Konfirmacijos mokymai **Alkiškių** ir **Žagarės** parapijos vaikams Saunorių dvare prasideda sausio 30 d., 11 val. ryto; **Joniškio** (*Jānišķe*) parapijos vaikams **Joniškyje** – sausio 31 d. 10 val. ryto.

Registruojant santuoką, jaunas ir jaunoji privalo turėti pasus, taip pat ir krikštijant vaikus būtina pateikti krikštijamų vaikų tėvų pasus.

Tam kad tvarkingai Valstybinei statistikos valdybai pateikti duomenis apie mirusiuosius, tuomet mirusieji registruojami pas kunigą Alkiškių parapijoje per 7 dienas nuo mirties, o Žagarės ir Joniškio parapijose po mirties per sekančias pamaldas sekmadieniais. Būtina pateikti mirusiojo pasą.

Pamaldos visose bažnyčiose prasideda 10.30 val., išskyrus tas, kurių pradžia nurodyta aukščiau.

Atliekant bet kokį sandorį reikia turėti su savimi kvitą už parapijai sumokėtus mokesčius.

Pašto siuntinius adresuoti: **Paštas Kruopiai**, Saunorių dv. (Saunorių (*Salnāru*) klebonijoje taip pat yra ir telefonas – **Kruopiai 13**).

Priėmimo valandos Saunorių klebonijoje antradieniais tarp 9–4 val. dieną.

Alkiškių (*Eltišķu*) ev.-liut. parapijos administratorius:

kunigas G. Rauskinis (*G. Rauskiņš*).

THE EVANGELICAL LUTHERAN PARISH OF ŠIAULIAI (ALKIŠKIAI) AND ITS ARCHIVES

Summary

The Evangelical Lutheran parish of Šiauliai province (Ger., *das Kirchspiel Schawli, Schaulen; die Schaulenschen Evangelisch-Lutherischen Gemeinde*) was established in the early nineteenth century; from 1832 to 1919, it was subordinate to Vilnius diocese of the consistory of Courland (Ger., *Probstei Wilna, Wilnaschen Diöcese, Wilnaschen Bezirk*). Its development reflects the general trends in the development of Lithuanian Lutheran churches in the nineteenth and twentieth century. From the middle of the seventeenth century onwards (especially after 1795) the Baltic Germans (*Deutschbalten*) of the Duchy of Courland and Semigallia began to buy manors in northern Lithuania. In this way, a number of closed Evangelical Lutheran communities were evolved as early as in the first half of the seventeenth to the nineteenth centuries on the estates owned by the Lutherans (Daunorava, Eglesiai, Vismantai, and elsewhere). There arose an opportunity and the need to establish houses of prayer primarily in the center of the county, Šiauliai (1793, 1800), and later in other towns; initially, these prayer houses were usually set up in private residences. In the nineteenth century, new Evangelical Lutheran cemeteries were also established on the outskirts of towns (Šiauliai, Joniškis, Žagarė), next to churches (Alkiškiai), or in villages (Nartaučiai, Degučiai, Juodžiai, Bileikiai, Vismantsai, and others); as many as 18 of these cemeteries were mentioned in 1841.

From its foundation in 1793/1800 until its closure in 1944, the church of Šiauliai had the rights of an Evangelical Lutheran parish center and was assigned to serve the large Šiauliai district (150 square miles). As the congregation and the communities grew, the German estates also needed new stone churches: in 1848, one was built in Joniškis, in 1848–1850 in Žagarė, in 1851–1854 in Šiauliai, in 1860–1865 in Alkiškiai, in 1908–1911 in Mažeikiai, and in 1909–1910 in Radviliškis.

In 1933, after the arrival of the officer priest Gustavs Rauskiņš from Latvia, the large parish was divided into the parishes of Šiauliai (with the filial churches of Mažeikiai, Radviliškis, Kuršėnai, and Pabalvė) and Alkiškiai (with the filial churches of Joniškis, Žagarė, and the parish rectory in Saunoriai). Until 1932, the parish was served by one priest so services were usually held once or twice a month in each church, mostly in Latvian, and twice or four times a year in German, with the exception of Šiauliai and Mažeikiai: here services were held throughout the year in both languages, Latvian and German, and once to four times a year in both languages in the smaller filial churches and chapels.

The management of archives of the Evangelical Lutheran churches was based on very different principles than those of the Roman Catholic churches. Conrad Schulz (1801–1842), who took office in 1824, started keeping the parish archives in

an orderly manner. The inventory of the church archive compiled in 1937 shows that the Alkiškiai church had 180 files at that time, the oldest of which date back to 1824. The documents, registers of baptisms, marriages, and deaths, confirmation books, etc. in Šiauliai (Alkiškiai) parish were mainly filled in German (1834–1891, 1905–1940) and less in Russian (1892–1904). After the arrival of Gustavs Rauskiņš in 1933, the use of Latvian was introduced, and, of course, fairly large numbers of the documents sent and received from 1919 were also filled in Lithuanian. The chronicle of the Šiauliai parish, which was also written in accordance with an established procedure (in 1866, priest Alexander Diston (1812–1905) started systematising it), is an invaluable source for researching the history of the parish and of the Evangelical Lutheran communities. The German original has not been found yet. The keeping of registry records (baptisms, marriages, and deaths) and confirmation books began in 1834.

The archive of the Alkiškiai church contains a rich collection of several thousand photographs covering the period from the end of the nineteenth century to 1990. A part of it (633 items) was selected and digitised at the 'Aušra' Museum in Šiauliai. This material should be of interest to the scholars in the history of Latvian communities and Latvian Evangelical Lutheran parishes in Lithuania. It contains numerous episodes from the life of priest Gustavs Rauskiņš (1902–1979; was a priest from 1933 to 1979) of the parish of the Alkiškiai church (Latvian, *Eltišķu baznīca*, Ger. *Alkischek*, *Alkischki*): from Mazsalaca elementary school 1913 to 1916, during his ministry, and during his military service in the army of the Republic of Latvia in the Ninth Infantry Regiment in Rēzekne. The collection of photographs contains valuable photo-documents for Lithuanian and Latvian heritage conservation, as well as photographs of Latvian and Lithuanian heritage sites taken by the local historian Žanis Skudra (1924–1994) during his travels in the 1950s and the 1960s.

